

Nr. 6

ACGI

9. VEEBRUARIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

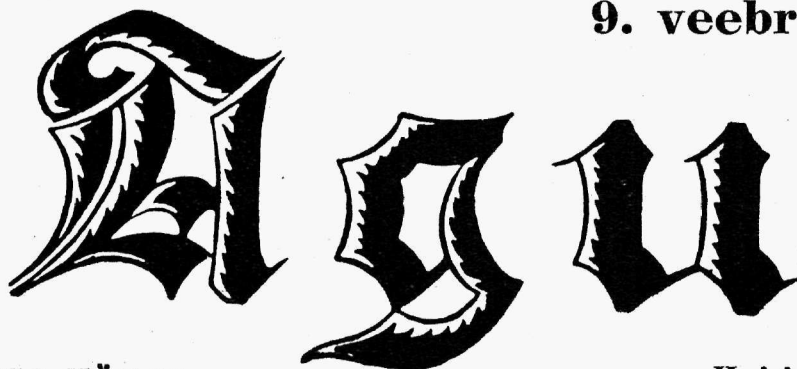
TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

- Käsitkivi.** Novellid. Adson, A. Hind 85 m.
- Taavet Soovere elu ja surm.** Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.
- Poiss ja liblikas.** Novellid. A. H. Tammisaare. Hind 100 mk.
- Teekond Hispaania.** Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.
- Pärisosa.** Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.
- Vähkmaan ja Ko.** Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.
- Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus.** I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.
- Tiibuse Mari ajalikud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.
- Eesti iseseisvuse teel.** I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tamman. Hind 160 mk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka memuaarid. Hind 225 mk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. H. 100 m.
- Au langenuile.** Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.
- Elu mäng.** Jutustus Eesti vabadussõjaast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.
- Ahvide kasvandik.** Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.
- Loitev Koit.** Romaan Ameerika dollarite maalt. Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.
- Malailaste laev.** Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.
- Julge Mäng.** Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.
- Punased lõunast.** F. Grass. Hind 60 m.
- Psühkoloogia pääjooned.** I osa. Dr. H. Höfding. Tõlkinud K. Freiman. Hind 130 mk.
- Valitud Eesti rahvalaulud.** Antoloogia, eessõnaga rahvaluule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.
- Kodumaal rännates II.** Piirisaare-Endla-Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

**KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI**

**TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS**

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

**TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2
TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄRVI 1-3**

LENIN.

Lenin salgas üksiku isiku tähtsust ajaloo. Seda nõudis temalt filosoofiline materialism ja marxism. Aga tema läbi on ajalugu ühe vääramatu tõestuse poolest riiklik; isiku tähtsus ajaloo käigu peale on väga suur.

Mis oleks olnud Vene revolutsioon ilma Leninita? Kerenski oleks küll ehk sõjast tüdinevad sõjaväelaste ja proletariaadi pealetungil ilma Leninita langenud, aga varsti oleks siis tsaar jälle valitsema pääsenud. Lenin aga võttis äärmise olluse juhtimise oma kätte ja juhtis seda veel ka siis, kui see temast tüdinevad oli. Lenin juhib Vene revolutsiooni parandust veel pärast surmaga. Seda võib nii või teisiti hinnata, aga Lenin lõi revolutsiooni segadusest midagi. Lõi uue valitseva ringkonna, kes kuigi suur ei ole, aga raudse käega sajamiljonilist rahvast vaos hoiab, vastu tema tahtmist.

Lenin oli fanaatiline teoreetik ja ometi ka geniaalne teoinimene. Sest muidu ei oleks tema oktoobris 1917. a. Peeterburis võimu oma kätte suutnud ikiskuda ja pärast mitu aastat kogu maailma kodanlaste kõlblisele ja sõjalisele pealekäimisele vastu panna. Ja see on nüüd tema vaim, kes Euroopalt sotsialistilisele nõukogude Venele tunnustuse välja kisub, kuigi see Euroopa usub, et Lenini ehitus Venemaal varsti kokku langeb.

Lenini võib üheks suuremaks idealistiks ajaloo tegelaste hulgas nimetada. Aga oma ideaale teostas ta tule ja mõõgaga. Tema arvele kirjutatakse miljoni inimese elu, kes tema tshelka ja teiste ametnikkude läbi hukatud! Tema ideaalid nõudsid kõige himmsamaid ohv-

rid! Ta ei lasknud sellest end põrmugi eksitada.

Saatuse oli tema valinud võimsaks tööniistaks ja saatuse heitis tema üle kõige kibedamat nalja: ta pani ühes suuremas ilmariigis proletariaadi-diktatuuri maksma ja varsti muutus see vastu tema tahtmist diktatuuriks proletariaadi üle.

Lenin oli riigimees ja poliitikamees „Jumala armust“, nagu öeldakse, mitte mõni ölekubu, nagu neid demokraatiline kord, parteide mäng, siin-seal ajuti etteotsa seab, kust nad varsti jälle jäljetult kaovad.

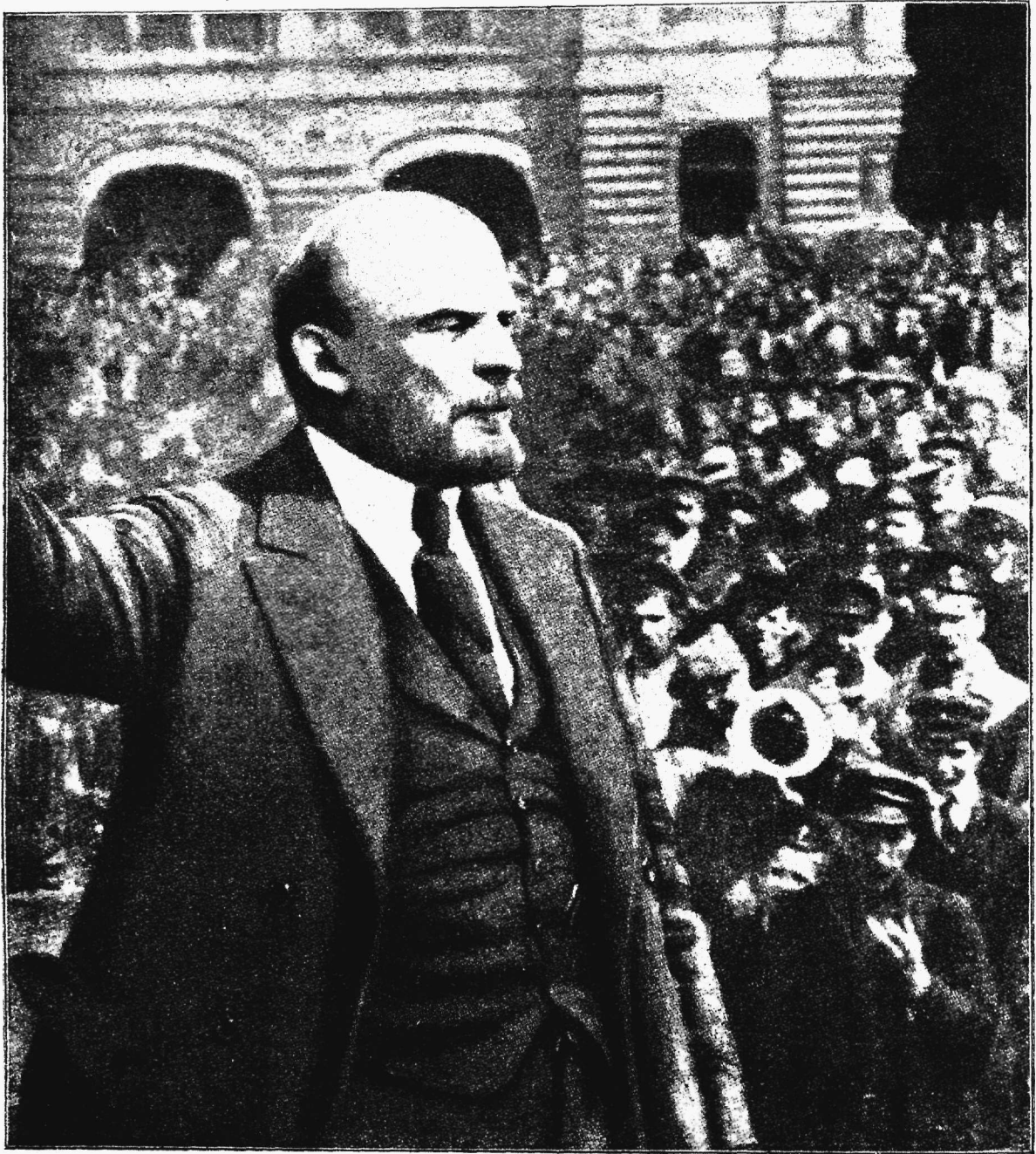
Aga Lenini kui riigimehe suurus põhjened tema mahaloohkuval tegevusel, ainult sellel.

Ta tegi ühe kõige suurema majanduslise eksperimendi, mida maailma ajalugu tunneb, ega lasknud ennast kaastundmusest ega inimlikkusest eksitada. Just nagu õpetlane koera või jänest halastamatult kannatada laseb, tema peaaegu või sisikonda tükk tükkilt välja lõikudes, inimkonna ja inimsuse kasuks uurimusi, katseid tehes.

Eksperiment läks nurja; tuli sedasama üles ehitama hakata, mis maha lõhutud: mis natsionaliseeritud, tuleb tagasi anda, ongi juba antud. Riigi kätte on jäänud veel ainult väliskaubandus. Seegi tuua kahju. Aga kui seegi jälle eravõttejate kätte anda, siis kaoks Venes viimane kommunismi jälg.

Selle eksperimendi, selle katse nurjamisekul on ometi maailma-ajalooline tähtsus. Tänu Venemaa sündmustele, ei ole vist enam kartat, et kusagil sarnast katset veel keegi proletariaadi-juht kordama hakkaks. Nii on Lenin vastu oma tahtmist väga kasulik ja suure õpitud kogu maailmale annud.

LENIN KÕNEMEHENA.

Lenin rahvahulga ees Moskvas kõnet pidamas.

Kommunistlike korraga ühel ajal vajus ka Lenin terviselt kokku. Ta elas veel, aga see oli elav surnu. Nii elab kommunism ka veel nimepidi, tegelikult on ta niihästi kui surnud.

Lenin lootis ilmasõjale üldise revolutsiooni järgnevat. See oli tema kõige suurem eksitus. Aga sellele eksitusele oli ta kõik ehitanud. Teadvusetult kehastas ta aga Vene rahva pä-

rastsõjaaegset hingeelu ja instinkte. Ta tuli 1917. aastal Venemaale rahvusvahelise sotsialistina, oli aga varsti Vene rahvuslase impeeriumi looja. Ja võõrad rahvad, mittevenelased, kes selle impeeriumi külge või alla jäänud, pidid ägades tunnistama: Endised isevalitsejad on meid nahkpiitsadega peksnud, nüüdne peksab meid okkaliste piitsadega. Lenin oli tege-

likult kõige piiramatum ja vägevam isevalitseja, missugust Venemaa näinud.

*

Ajalooliseks sümboliks nimetab üks välja-
maa leht kahe juhuse ajalist ühtesattumist:
Lenini surmapäeval astub Inglismaal tööliste
juht valitsuse etteotsa. Venemaal sureb dik-
taator, kes vägivallaga, rahva tahtmise vastu,
võimu enese käes pidanud; Inglismaal antakse
valitsusvõim rahva enamuse nõusolekul tööliste

juhi kätte. Ajalugu on Inglismaal ülemineku
ette valmistanud; ei mingisugust murrangut
ega pöretust. Venemaal oli aga ajalugu aasta-
sadade jooksul suurt kättetasu ja metsikut or-
jade möllangut ette valmistanud, nagu seda ok-
toobrirevolutsiooni ajal näha saime. Samuti oli
seal rahvas uuele orjastumisele iküps, niipea
kui selleks isik leidus. Ja see leidus Lenini näol.

Tema päranduse hooldajad jätkavad tema
poliitikat. Kui kaua? Vist veel mõned aastad.

Inglise peaminister Ramsay Macdonald
oma kahe tütrega.

KOOLJAD KIRIKUS.¹⁾

Ballaad Saaremaalt.

Lõppes laia lume lendu.
Paksud pilved põgenesid
mere taha, metsa taha.
Vaikis valju tuule tuhin.
Nagu taeva tule tilgad
tõusid tähed, kulla killud;
vaatas vaskine kuuketas.
Mustas metsas mühisesid,
kohisesid kauged kajad
tormi, tuule väsind vaimust.
Kuu kuldkumas kõrgustele
tõstes torni taeva poole
vaatas vana Goothi kirik —
taeva taadil tehtud tempel,
palujate püha paika.

Külamees käis teeda mööda,
talumees läks maanteed mööda
laias lumes, pehmes, paksus;
väsind, väibund valges villas.
Polnud puudu palju aega
tonditunnist tumedamast,
poolöö ajast pimedamast,
millal muldas magajatel
avaneda ahned hauad,
kerkineda kirstukaaned,
käija kooljad kodussagi
inimesi hirmutamast.

Kõndijalle kirikulla
paistsid pimed ahtad aknad;
koolja kustund silmaaugud
sama meile mustendavad.
Korraga kui ime ilmus:
lausa leekis lõkendasid

¹⁾ See lugu olla Põide kirikus rahva jutu järele kiri-
kuõpetaja Achti ajal sündinud.

pimed pilud seinte seessa,
helendasid ahtad aknad.
Kõmises kui kauge kõue,
helises ja oigas orel,
laulis Lutheruse laulu.
Seisis sambana kesk silda
imestades inimene
nägemuse nägijana,
mäherduse²⁾ märkajana.
Ehmatusest ärkadessa,
tarretusest toibudessa
Jeesu nime nimetades,
taeva taati tunnistades.
Astus õpetaja juure,
tõstis hääalta ukse taga;
ajas üles uinujada,
mõllas maasta magajada.
„Aulik õpetaja härra,
mis ma kuulin kirikussa!
Mitmetmoodi mäherduse,
üsna imeilmutuse...
Nägin nagu nägemise.
Lausa leekis lõkendasid
aknad, justkui jõulu ajal;
oreligi hääli helkis,
laulis pikalt püha laulu...“

„Armas hing! Pea suu sa sellest,
mida kuulnud kirikussa,
mida aimand akendella!
Tuul sääil undab orellilla.
Valgused ja vilkumised:
Kuu sääil kumab akendella.
Mine koju magamaie,
ära ilmu õpetajat
tühjal jutul tülitama!“
Aga, uudishimust aetud,
õpetaja õlgadelle
heitis musta, maani mantli,
pani põue püha piibli,
kõndis kohe kirikusse.
Vaatab: valgus vilgub aknais,
tuhat tuld sääil sädelevad,
kümned küünlad kirendavad,
lugematud leegitsevad.
Kõmised kui kõue kaja,
heliseb ja hõiskab orel.

²⁾ Viirastus (Saare keeli).

Avab ukse õpetaja,
vaatab — valgemaks kui vaha
kohkumisest kahvatades:
tondid peavad palvetundi!
Vaimud, varjud välja ilmud,
uinujad on üles tõusnud...
Kooridella kirikussa,
pinkidella, põrandalla,
oreligi ümbruses
härrad ammust, hallist ajast,
prouad, preilid peenikesed.
Kaetud kullast, seotud siidist,
pähe punut pärlitega,
kätel kalliskividega.
Aga kõigil kohutavad
kooljakandid, paljad pealuud,
sinituled silmadeksa.
Kantselista kõnelejas
kooljas aimab õpetaja,
oma ammu õndsas isa.
See säält hüüab õõnsal häälel,
pöördes palge poja poole,
palja pealuu lapse poole:
„Paluksin sind poja poolest,
lausuksin sull' lapse poolest,
ütleksin sull' isa poolest:
põgene nüüd peatamata,
torma taha vaatamata
välja varjurahva riigist!
Aga oma mantel maha
heida otse ukse alla.“
Võttis sõna sundimata,
tormas taha vaatamata
õue hirmund õpetaja.
Jättis musta mantli maha.
Hommikul, kui öisest udust
kerkis koidu kuldne kate,
põles päeva puna paiste,
ähmusid kõik öised hirmud,
kahvatasid koledused;
pimedusse põgenesid,
taganesid tondilised —
kõndis kiirelt kirikusse
jälle julge õpetaja.
Vaatas väga värisedes:
tuhka, tolmu, põlend põrmu
mantlist maassa, ei muud märki...
Myosotis.
1924.

FRIEDRICH KUHLBARS †.

28. jaanuaril vara hommikul (kella 4 ajal) suikus igavesele unele senine kõi g e v a n e m Eesti elu tegelane: luuletaja F r. K u h l b a r s, 82½ aasta vanaduses. Temaaga variseb hauda mitte ainult tähtis isik, vaid kaob avalikkusest kogu see aegjärg, mille üks kandvam jõud Kuhlbars oli: uuele Eestile põhjapanev n. n. ä r k a m i s a e g.

Kuhlbars on kogu oma tegevusajal elanud peaaesjalikult oma lauludes, kuma tema

Miina Herman,

helilooja ning koorijuhataja, pühitseb 9. veebr. s. a. oma 60 a. sünnipäeva.

isikut üldse koguni vähe tunti, sest ta elas täiesti üksinduses. Kõik muud vanema aja Eesti kirjapõllutegelased võtsid ikka ka mistahes moel avalikust elust osa, liikusid rahva seas, nii et neid kaugemalgi tunti. Kuhlbars aga elutses kogu oma pikal eluajal peaaegu „paigamehena“ oma kodus, ükski oma elukutse ja kirjanduslikkude huvide jaoks, selle juures on ta aga ometi oma palavalt armastatud isamaad ja sugurahvast tuliselt ja mõjukalt teeninud.

Kuhlbarssi isik seisis tema tööde taga nagu peidus; ta on õige suure hulga oma tööde juures oma nimegi varjanud ning neid mitmesuguste muude nimede all avaldanud (esimese teose nimelehel seisis ainult nimetähed). Sagedasti tarvitas ta oma luuletuste all varjunimeks enda kodulinna nimetust muudetuna:

„Villi Andi“, ka seda nime tagurpidi loetult: „Idna Illiv“, siis veel nimesid: „Mangu Sild — E. I. Keegi“. Ta saksaakeelsed luuletused — ka neid avaldas Kuhlbars kogukese — ilmusid „Fritz Klusi“ nime all. Kuid Kuhlbarssi luule on nii iseäralik ja erilaadiline, et teda ka varjunimede tagant ikka tunda võib.

Rahva omaks saanud, ta hingesse läinud on Kuhlbarssi luule alati, sest see oli sõna täies mõttes r a h v a l i k.

Kuhlbars sündis Tartumaal, Sangaste Ühikülä, k o o l m e i s t r i pojana. Isa oli oma aja kohta arenenud ja mitmekülgsest tegev inime, oli ka muuseas osav aednik, mille tõttu oma elukohale haruldaselt meeldiva ilme andis; see asjaolu äratas ka ta ärksameelses pojas varaselt ilumeele; samuti avas koolmeistri hoollega valitud raamatukogu ta pojale vaimuilmä. Kolmas ergutus tuli isa teravmeelselt sulaselt, J. Külvjalt, kes poisikesele suurel hulgal muinasjutte teadis kõnelda, mis oma kohast ta mõtteid luuleilma juhtisid. Need asjaolud määrasid juba lapsena tema tulevase tööala. Hoolsalt asus ta oma isalt pärandatud vaimuteravust edasi arendama, milleks õnneks ka võimalust sai, kuma isal selle võrra jõudu jätkus, et oma terase poja koduse õpetuse järele Tartu kooli võis viia, kus esiti Bernhofi erakoolis ja kreiskoolis õppis, siis vähe aega Peeterburis ning hiljem (1859—1861) Tartu seminäris, kus osava kasvatusedlase M a a s s i juhatusel tubliks koolimeheks kujunes, mis kõigiti ta loomu kohane oli. Õppimisaja lõpetamise järele oli lühikest aega Lätimaal kodukooliõpetajaks, sealt kutsuti ta 1862. a. Viljandi linna algkooli juhatajaks, missuguse ameti kõrval ka paaris teises koolis tunde andis. Selhel ühel kohal püsis tema tervelt 33 aastat, ühesuguse ustavuse ja hoollega töötades.

Kuigi linnakoolides kõnes oleval ajal üldiselt Saksa õppekeel maksis, oskas Kuhlbars oma Eesti soost õpilastele täiesti Eesti vaimu osaks anda, mis tema isikust otse loomusunnil välja voolas. Ta oli oma õpilastele mitte ainult heaks ja tubliks õpetajaks, vaid ka osavaiks kasvatajaks ja isalikuks sõbraks. Paar rahvapõlve viljandlasi ja sakalasi, ka kaugemaltki said Kuhlbarssilt enda haridusele kindla aluse, õige mitmed nendest on hiljem kodumaa ühiskondlises tegevuses ja elus tuntud ja lugupeetud tegelasteks tõusnud.

Nende pikast reast olgu siin nimetatud: dr. H. Koppel, J. Kunder, K. Niggol, dr. J. Raamot, V. Reiman, J. Sitska, J. Tõnisson, dr. Johanson.

Isegi kui (ligi neljakümne aasta eest tagasi) meie maa koolielus suur murrang tuli ning ka Kuhlbarši koolis õppekeel venekeelseks muutus, jäi sinna Eesti meel alles ja isamaaline õhkkond püsima. Vahest oli otse see asi päris põhjuseks, milks vilunud koolimees a. 1895, kus alles täies tegevusjõus oli (54. eluaastas) oma armsaks saanud ametist taganema sunniti. Põhjuseks öeldi olevat riigikeele oskamise puudus, külap aga kaalus siin rohkem see, et tagandatav soovitavaks venestamise tööriistaks ei kõlvanud.

Varaselt sunnitud puhkusele minema, ei jätnud agar töömees aga oma andi roostetama, vaid töötas edasi kirjanduses luuletusi ja muid töid avaldades. Õige rohkelt tööd tegi ta Eesti mineviku ajal, koha nimesid ja muid aineid kogudes ja nendele seletusi otsides. Selle hoolsa ja usina töö viljana ilmusid hiljuti paar raamatukest: „Kes oli Kalevipoeg?“ ja „Uurimised“.

Oma koolitöö kõrval oli Kuhlbars nooremas eas ka Viljandi lauluseltsis „Koit“ laulukoori juhatajaks (mis tegevus osalt koolitööga ühenduses seisis), ka pidas ta kord seltsi kirjatoimetaja ametit ja võttis osa „Eesti Kirjameeste Seltsi“ tööst (eestseisuses). Nendest tegevus-

test lahkus aga pea ning pühendas oma terve elutegevuse, nii palju kui amet selleks mahti andis, kirjandusele.

Ta esimeseks teoseks on Lõuna-Eesti murra- rakkus kirjutatud salmilikutekogu „Vastse laulo“. A. 1868 ilmus tema „Laulik koolis ja kodus“. Selle raamatuga algas Kuhlbarši luule võidukäik rahva selkka, pind oli seks õieti soodne. A. 1870 ilmus järgmise teosena „Vanemuine“ ehk „Neljakordne laululõng“. Siis a. 1897 „Laste laulik“, 1907 „Kooli kannel“ ja 1910 „Jõulu pähkjad“ ja teised luuletused, ja viim- sena, a. 1919, „Kannel ning mõök“.

Hiljemgi veel võttis hõbepealine luuletaja Eesti elust ja edust osa kõige hingega ning avaldas isamaaliste sündmuste puhul noorus- vaimustusest õhkuvaid salmilkuid, enamasti kohalikus ajalehes „Sakkalas“ ja ka mujalgi. Kuhlbarši luulekaev ei kuivanud surmani.

Oma elutööle on luuletaja ise kohase haua- kirja loonud juba 61 aasta eest, öeldes:

„Kui sattap üts neist äitsmemehhist...
Ei tedda nemma nätta sa,
Ent temma õng käip ülle ilma,
Ta nimmi peapellama!

H. P.

POGROM.

OSSIP DYMOVI järele E. J.

... See vältas juba teist päeva. Et õigel ajal enam lõunat ei söönud, tervitamata üks- teisest mööda mindi, kellad üleskeeramata unustati, riietatult magama heideti kus juhtus ehk kus kaitses arvati leidvat — põõningutel, aitades, tühjeis raudteevagunites — kaotati ku- jutelm ajast.

Ikka veel kõlas kõrvus purustatud akna- klaaside klirin. Niisuguseil ajal juhtub, et iga väiksem hää hirmu äratav ja kõige vastupida- vam jõud raugab. Nagu pähetungiv veri ini- mese ajusid segab, nii tumendab klaaside kli- rin oidu. See manab esile däämonid, ärritab üles musta massi, kes luurab nurke taga.

* * *

Öösel kuuldus jälle klaaside klirin. Tarre- tusid käed ja silmad sellest koledast helinast. Tundus, nagu heljuks linna kohal hirmus van- ne; taevast kumas purpurpunaseis leekides. Siis kajatas kellegi nägematu vaenulik hüüe ja hää lendas nagu säde läbi määratseva inim- mere: „A—ppi!“ Ühel kõrvaltänaval seisis

kõik majad tules ja põhne, sammetine, roosa leek kasvis iga hetkega julgemaks, pööraselt- rõõmsaks tantsuks horitsondil. Kõik uppus roosasse: läbi roosa tänavate, üle roosa kivide jooksis roosapunane inimene ja teine roosapu- nane sirutas välja oma käe; kuuldus järsk rak- satust, revolvrilipauk, ja — põgeneja langes maha. „Lastak—se!“ kajatas karjatus tänavalt nagu teisest ilmast. Ja samal hetkel kordas irvitav, ebaharilikult kohutav kajastus neid- samu toone: „—tak—se!“

* * *

Õhus heljusid nägematud däämonid, kes ei tunnud halastust. Klaaside klirinal esilema- natud olid nad seal ja tõstsid verise haukumise. Leekivalt hiilgav silmapiir näis nagu elus, kan- gekaelne oma kannatlikkus, rahulikus ootuses. Raskeis piinades surid inimesed. Tornmati majadesse, lastetubadesse. Vanakesed murti katki käeluud; räpased saapakannad tallasid puruks valged naiste rinnad. Paljud põlesid ära elusalt.

Ühes pimedas keldris olid endid peitnud kaks inimest: üks vanamees ja ta poeg-gümnaasist. Majja jääda oli kardetav. Teenijad olid ära hoonksnud. Alles hilja õhtul läks vanamees jälle üles, võttis eestost poja kalossid ja jättis välisukse pärani lahti, et pidi arvata, nagu ei oleks pererahvast kodus. „Isa?“ küsis poeg, kui see jälle alla jõudis, ja ses rahutus hääles aimas isa, milline hirm valdas poega. Pimedas raputas ta pikkamisi ja vahepidamata pead; nagu seda tehakse suure murega.

Kaitset otsides tormas sisse keegi kaupmees. Seda ei olnud seesolijad oodanud. Pimeduses paistis selle inimese keha ebamääraste müraakana. Gümnaasist tahtis talle taskunoaga kallale tormata. Aga kaupmees pööras kõrvale poisikese nõrga käe ja rasked pisarad veeresid silmist, mitte hirmupisarad, vaid et ta tundis olevat end varjul. „Mul on ka nii suur poeg, nagu teie...“ ütles ta pisaratega võideldes. Siis tõmbas ta raskelt ja korratumalt hinge ja parandas end: „Nagu sina.“ Majaperemees haaras kõneleja käest kinni, tõmbas teda oma ligi ja sosistas: „Sst! meid võidakse kuulda!“ Kaupmees ehmatas ja andis käega märku, et tal õigus on, aga pimedas ei näinud keegi tema liigutust.

Seisti ja oodati. Siin ja seal kuuldus aegajalt mürin. Selle vahel ühetasane, uneta hingamine. Pimeduses, sarnaste toonidega vaikuses, ei leia meeled rahu. Oodati, kuulatati. Ehk magatigi — kes võis seda teada! Aja-tiivad heljusid kõrgel pimeduse kohal ja riiivasid kergelt teda. Sellel hetkel aimati seda piinavselgelt.

Öösel (oli vist küll juba hilja) hiilisid sisse veel kaks olevust. Raske oli eraldada neid üksteisest, häälele järele otsustada, olid nad noored või vanad. Nad tundsid, siin on inimesed ja läksid usaldavalt nagu lapsed ema juure. „On siin keegi?“... küsis üks nendest ilma kedagi eritamata ja oli, nagu valgustaks ta hääli hetkeks pimedust. „Jah, meie,“ vastas gümnaasist. „Pole midagi!“ —

„Pst!... meid võidakse kuulda,“ ütles peremees, haaras mõlemal kätest kinni ja talutas nad alla.

Uued juuretüljad asendusid seina ääre, üks neist hõõrus käega otsaesist. „Mis teil on?“ küsis gümnaasist sosinal. „Veri.“ —

„Lõbusalt läheb,“ lausus teine. „Asi läheb lõbusaks!“

Rohkem ei räägitud enam. Haavatu hoidis taskurätti otsa ees ja rahustus.

Jälle sügav, läbistumatu vaikus. Jälle uneta hingamine. Igaüks mõtles oma mõtteid

ja varjas neis oma elu, oma nii kallihinnalist elu.

* * *

Kõrgel võlvi all hakkas midagi helget vaevalt märgatavalt vilkuma. Gümnaasist magas, kuna teised neli pead tõstes ülespoole vahtisid, kaua vahtisid, vist küll pool tundi, kuni otsa lihased valutama hakkasid. Viimaks selgus, et see oli üks väike aknakene, mille läbi hämarus sisse tungis.

Vanakese tasane hääli hakkas kõnelema ühetooniliselt, nagu oleks pimedus ära pühkinud ta värvid.

„Selles majas olen ma sündinud ja kasvanud. Siia, sellesse keldri, armastasin ma tulla. Suvel umbes kell kaks päeval tungib siia läbi selle luugi päikese kiir. „Kuldtolmu kiir“ armastas ütelda mu vend ja tahtis kinni püüda kuldtolmu. Pean mõtlema ta läbipaistva, roosilise käe peale. Nüüd on ta ammu juba surnud. Siis hakkasin käima siin üksipäini. Istusin kaua siin. Mind otsiti terves majas. Ja ma istusin siin ja vaatlesin kuldkiirt. Siin on suvel hea olla. Nurgas kasvasid sibulad, mõned olid siia jäänud talvest saadik. Pealsed olid täitsa kollased. Seal, selles nurgas, olid nad... Meie hukkume siin kõik. Ma tean seda.“ Vaevalt oli ta lõpetanud need sõnad, kui rutulised hirmunud sammud kuuldavale tulid; nähtavale ilmus suur mees ilma kuueta ja tema järel naine, rinnalaps kätel.

Hakkas juba valgeks minema ja nende silmist võis lugeda ahastust, mis pesitses hinges.

„Siin! siin!“ sosistas mees vaarudes.

Ta alumine huul rippus allapoole, nii et näha olid hambad ja igemed. Ta hakkas otsima pelgupaika kitsas keldris, ja korruga tundsid kõik hinged, kes vaevalt olid leidnud rahu, läheneva, ähvardava surma lehvitamist. „Meid aetakse taga!“ ütles naine. Oskamatu liigutusega kükitas ta maha ja hakkas last kästel liigutama. Paljais jalges kandis ta kingi ja ta noor tugev ihu oli üleni kaetud imelikude valgete plekkidega. Tahtmata pidi mõtlema surma peale.

„Siit ei leita meid; ainult tasemini! taeva pärast tasemini! nad on siin kõrval hoovis. Ah Jumal, ainult tasa!...“

Haavatu haaras kaupmehe ja peremehe käed, kaupmees kuueta mehe käe. Nii seisis nad, kujundades elava ahela, ja vaatasid lapsega ema peale... ema lapsega...

Korruga lõikas läbi vaikuse imelik kisa — haruldane, kuid siiski nii tuttav, õnnetust kuulutav kisa. Milles see õnnetus seisis, teati kohe, kuid ei tahetud uskuda seda.

Laps nuttis.

Kaupmees tegi heasüdamlise, rahuliku näo ja sosistas: „Laps nutt...“ Siis aga mõistis ta kohe silmapilgu koledust ja hakkas kohkunult naist paluma:

„Palun teid, kussutage ometi last; meie saame teie pärast kõik hukka.“

Laps hakkas kõvemini karjuma, läbilõikavalt, heledalt, nagu kannataks ta hirmsaid valusid.

Madala, sooja keldri poolpimeduses mõjus see kisa kohutavalt nagu surmaotsus. Ta nõõris kinni kõikide rinna ja kurgu.

Last vaigistades ja magama kiigutades hakkas ema keldris edasi tagasi käima. Rätik langes maha pahemalt õlalt ja nähtavale tuli terav, lahja, peaaegu tütarlapselik käsivars, mis üles-alla liikus.

„Sa ei pea mitte nutma, mu kullake! See olen ju ometi mina... sinu ema... mu ainuke...“

Ta palus, vannutas, nagu võiks ta hüpnotiseerida last. Laps aga karjus edasi jonnakalt, õelalt... Ehk oli ema hääles või näos midagi, mis ei rahustanud.

Ja siin, selles soojas, kummalises maailma atmosfääris haudusid naise ajud metsikuid, hullumeelseid mõtteid. Tal oli, nagu loeks ta nende tundmatute silmist, selles piinarikkas vaikuses. Ja need õnnetud, hirmunud mõistsid, mida mõtles naine nende kõrval. Mõistsid seda sellest ärarääkimata nutvast õrnusest, millega ta laulma sundis end häälilaulu, kuna silmadega last läbistas.

„Ta jääb varsti magama,“ pööras ta süüdlase tooniga kõrvalseisjate poole. „See on tema juures alati nii; ma tean seda. Ta nutab natukene ja jääb siis kohe magama. Ta on väga rahulik poiss.“

Väljast kostis kange käratsemine, siis kuuldi kisa, siis raksatust.

„Otsitakse!“ sosistas gümnasist ja viskas kalossid jalast, isegi teadmata miks.

Aga laps ei lakanud karjumast.

„Ta saadab meid kõiki hukatusse!“ ütles vanamees meelt heites. Ja sosistades vastas ema nende metsikute mõtete peale, millised tekkisid ta ajudes: „Ei, ma ei anna teda ära... ei iialgi... ei milgi tingimisel...“

„Oh Jumal!“ oigas kaupmees ja kattis näo kätega kinni.

Peremees tõmbas üles oma kallihinnalise kasuka kõrge krae ja pööras näo seina poole. Ainult üks tutike halle kammimata juukseid jäi nähtavale.

Mõtted ümbritsesid nagu tondid vaest ema. Ta pööras paluvalt kõigi nende tundmatute poole, aga need taganesid kohkunult temast. Laps aga karjus kõigest jõust, üdini tungivalt.

„Anna ta siia!“ ütles kaupmees. „Mind armastavad lapsed.“

Et last rahustada, hakkas ta keelt laksutama. Ema oli kummardunud üle lapse. Ta must juus rippus alla nagu rätik.

„Jumal näeb kõik,“ kordas ta segaselt sosistades. Kummaliselt kõlas Jumala nimi selle uneta öö läbi moonutatud näoga naise närtsinud huultel.

Järsku läks keldris pimedaks. Keegi üleväl lähenes pisikesele aknale ja jäi kuulatama. See äkki lähenev vari sundis kõiki vaikima. Tunti, nüüd läheneb midagi ja nüüd ei või kaotada minutitki. Ema pööras end ümber. Ta tõusis kikkivarvule ja last üles tõstes ulatas ta kaupmehele. Tal oli, nagu teeks ta selle liigutusega suure kuriteo... nagu neaks teda vihisevad hääled ja suleiks igaveseks taeva tema eest... nagu läheneks must kaaos tumma valguga kukil... nagu oleks ta pea tagurpidi keeratud kui linnul.

Ja tõesti sündis midagi kummalist: niipea kui laps kaupmehe tugevatesse, armastusrikastesse kättesse sai, jäi ta vait. Ema oli aga vaikimisest teisiti aru saanud...

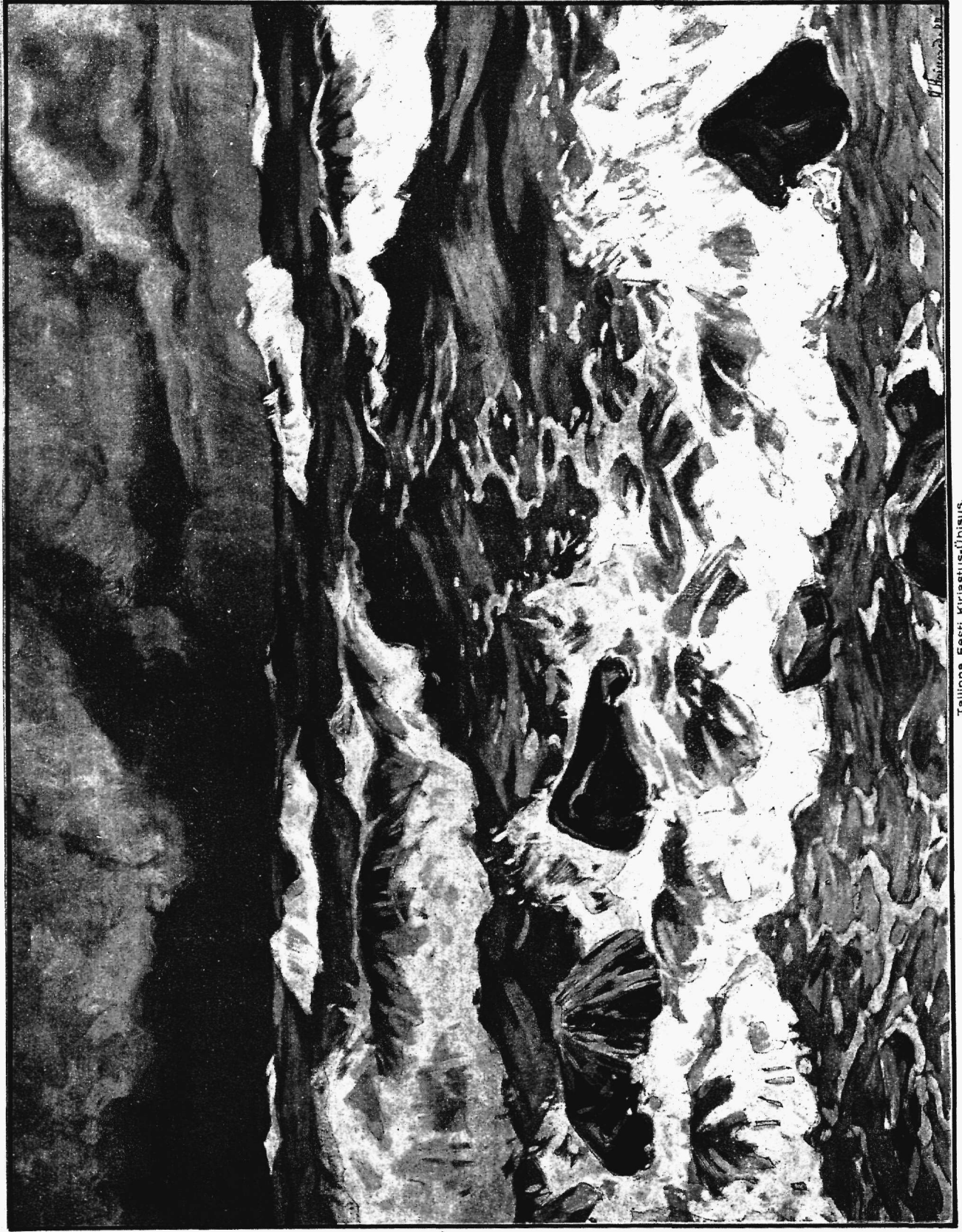
Kõikide silmi ees läks ta järsku halliks, nagu oleks teda üle kallatud mingi happega. Ja niipea kui lapse kisa vaikis, kõlas läbi ruumide teine kisa, kohutav, läbilõikav, südantlõhestav naise kisa. Seda järsku hullustusehoogu ei olnud keegi oodanud. Gümnasist langes minestanult maha.

* * *

Hiljem tõid lehed üksikasju selle üle, kuidas ühes keldris leiti kuus meest ja üks laps tapetult.

Ainult kahekümnekuue-aastane naisrauk jäi ellu; ta oli nõdrameelne ja teda kardeti puutada.

Tallinn Eesti Kirjastus-Ühisk.

A. KAIGORODOFF.

TORM.

MEIE KÜLA.

J. PARIJOGI.

Kui vabriku poolt tulla, siis ei ole meie küla sugugi näha, Salumägi on ees. Aga meie küllasse paistavad küll vabriku korstnad üle Salumäe ja vabriku vile on igakord selgesti kuulda. Poissmeeste kasarmu juurest ei ole meie külla ka veel näha.

Salumäe männi juurest aga paistab juba meie kopli kase latv. Kui siis veel vähe maad edasi minna, paistabki meie küla.

Pisikesed majad kahelpool teed sirges reas justkui sitahunnikud. Aga kui ligi saad, siis ei olegi majad nii pisikesed, on ikka kaunis suured. Meil ja Reinbergil on oma majad, ikka niisukesed nagu suures külaski, eeskamber ja tagakamber, rehetuba ja rehealune; muudkui vähe pisemad. Teistel kõigil on mõisa majad. Nendel ei ole rehetuba ega rehealust. Kaks peret elab ühes majas, kummalgi üks tuba ja üks sahver. Nende toad on küll pisemad kui meil, aga sellepoolet paremad, et ahi on toas, ja ahju peal võib magada ja mürada ja saapaiid kiuvarna panna. Aga meie maja on sellepoolet parem, et rehetuba ja rehealune on kõiksugu kolu täis, seal on hea peitu mängida. Ja kui sügis tuleb, siis tulevad teised meile oma viljanatukest mürendama, siis on hea reheahju ees istuda, paistu kartulid süüa ja suitsu sees hullata. Siis on kõik meie rah-

vaga head, tulevad appi kartulid noppima ja laupäeva õhtul pakuvad isale viina.

Meie lauda taga kohe on küla karjamaa ja seal kasvab suur kask. See on meie kopli kask. See on alt kole järme kask ja sinna otsa ei saa kuidagi ronida; suured poisid ja täismehed ka ei saa. Teistel poistel on kade meel, et nende maja juures kask ei ole, aga meie laseme teisi poisse ka sinna kase alla mängima. No kui just kellegagi pahased oleme, siis ei lase.

Uustalu toa taga on suur kivi. Seal oleks ka hea mängida, aga Uustalu Julius on kole paha poiss ega lase meid sinna mängima. Igakord lubab meile verise särki pähe panna, mis nende lauda seinal ripub. Sest nende toa taga suure kivi juures pussitas Kaasiku Mühkel Lobe Juhanit. Lõi seljatagant pussiga sisse, siis kukkus Juhan maha ja särk sai veriseks. Siis tulid teised appi ja võtsid verise särki ära ja panid Uustalu lauda taha

räästa alla rippuma. See riid tuli neil pruudi pärast. Sest Reinbergi Hilda oli Kaasiku Mihkli pruut, aga Lobe Juhan tahtis jälle, et Hilda oleks tema pruut. Sellest tuligi riid ja pussitamine. Pärast käidi kohtus ja Mühkel pandi vangi.

Kui müüd meie Uustalu kivi juure mängima tahame minna, siis hütab Julius:

Aino Kallas,
Soome kirjanik.

— Ema, ema, kus see verine särk on?

Ja ise läheb särki tooma, et siis paneb meile särgi pähe. Siis meie pistame jooksu. See Julius on paha poiss, ise ei saa õieti rääkidagi, õkitab ühtlugu, aga kole paha poiss on. Meie ei võta teda ka millalgi enda hulka mängima.

Kohe meie vastas üle tee on Reedu ja Mustika maja. Meie pool otsas elab Reedu rahvas. Kui nad vahest isekeskis riidlevad, siis on see meie tuppa kuulda. Ja kui nende ema laulab seda laulu, et: Roosi istus kamberis, aeg oli igav ootes, siis on see ka meile kuulda.

Meie kõrval on Sule ja Välja rahvas. Sule õues on meie seemendivabrik. Aga Sule toa taga on Marguse ahervare. Sinna ei tohi öösiti minna, sest siis undab seal mardus ja laulab vana kilik, aga päeval ei ole kedagi, päeval võib käia.

Siis tulevad teised majad, ikka kõik ühte moodi mõisamajad. Kolu Liisa müüb salaja viina, temal on salakörts. Selle nimi on Käratuse körts. Vabriku poissmehed käivad seal pühapäeviti joomas. Aga see Liisa on ise kaval: kui mehed jo purjus on, siis annab lahjat viina, valab aga vähe tubakavett hulka, et ikka kiibe oleks. Aga täie raha võtab küll. Mina käisin seal ükskord seatapmise viina toomas. Kui tagasi tuln, siis mehed mekkisid ja ütlesid, et sellel viinal ei ole tubakavett hulgas, et oma küla inimestele ei julge panna. Käratuse vastas on kohe Sassi-Jaani salakörts. Seda kutsuvad mehed Palämuks, sest seal on õlut ja vorsti ka.

Sassi-Jaani kõrval elab Aadu Jaan. Temal on halb elu, ei saa millalgi meiega mängimas käia ega kedagi. Tema peab ühtlugu last hoidma, kui nende ema käib mõisapäevi tegemas. Nendel on palju lapsi. Esiteks ikka käis meiega mängimas, sidus väikese lapse jalgapidi sängisamba külge kinni ja teised võttis kaasa. Aga laps karjus ja nõõrikohalt läks jalg paiste. Ema sai sellest aru ja Jaan sai peksa. Siis tema enam kinni ei sidund, hakkas tõrre sees hoidma. Aga kui ta ühel õhtul koju läks, siis oli laps tõrres surnud. Jaan hakkas nutma. Meie käisime ka last vaatamas — ikka surnud mis surnud. Aga meie ei saand aru, miks ta ära suri. Jaan oli temale sinna ikka leiba pand ja kõik. Tõrrel oli küll tekk peal, aga tekil olid õhuaugud sees. Siis sai Jaan jälle riielda ja peksa. Aga kui laps jo maha oli maetud, siis nende ema enam ei oldki pahane, ütles vaid:

— Jumal tänatud, üks suu jälle vähem!

See tähendas siis, et toitu kulub vähem. Nüüd on neil jälle uus väike laps ja Jaan peab ikka kodus olema.

Küla taga, vähe maad jõekaldast eemal on Rumal-Anne saun. Rumal-Annel on ka palju lapsi ja kõik on niisama rumalad ja tigidad nagu tema isegi. Meest temal ei ole, aga lapsi on küll. Seal kaudu ei tohi kohe jõe peale minna, peab ikka Sikuaia metsa kaudu minema. Kui Rumal-Anne kaudu mitmekesi minna, no siis veel võib, aga ükski küll ei tohi. Siis hakkavad Rumal-Anne poisid kividega loopima ja sõimama ja jooksevad kohe kallale. Pisike Kaalugi tuleb võtab hammastega jalast kinni. Nad on tigidad poisid, küllap viiakse kõik viimati vangi, nagu Martin viidi. See oli suur poiss, aga tige, viimati viidigi vangi. Tema sidus vana Raismiku hobuse aia külge kinni ja narris ja tea mis ikka tegi. Siis tulid kroonu ülemad sinna ja viisid poisi vangi. Kroonuülemad olid väga vihased, tahtsid hobusegi maha lasta, aga vana Raismik võttis mütsi peast ära ja hakkas paluma, et mis tast maha lasta, vana hobune isegi. No siis jäeti hobune maha laskmata, aga poiss viidi vangi. Kui nüüd Priidu ka vangi viiakse, siis võiks küll Rumal-Anne kaudu jõel käia. Sest Kaalule vaatad aga tigidalt otsa, pööratud jalaga ja tüüled:

— Poiss, kus munad!

Siis Kaalu juba pistabki jooksu.

Meie käisime jões suplemas ja jõe kaldal mängimas. Seal oli hea veskit mängida, tegid aga liivakalda sisse kalks auku ja lasksid aga ülevalt august alla liiva soriseda, siis tuli nii peenikest püüli, et... Jõe kaldas olid ka pääsukese pesad. Meie võtsime juba kevadel igati oma õnnele ühe pesa, panime siis märgid juure ja käisime igapäev vaatamas. Mune ega poegi katsuda ei tohtind. Kui õige ligidalt vaatasime, siis pidasime hinge kinni. Muidu jääb inimese hingehais juure ja pääsulke jätab pesa maha.

Meie oleksime heameelega vaadanud, misukesed need pesad seest on, aga ei saand näha, sest pesad olid sügaval ega paistnud muud kui pime auk. Pesi ära lõhkuda ei tohtind, sest siis oleksime põrgu saand. Vanaema ütles, et kes linnupesi lõhub, see saab põrgu, ja keel lõigatakse suust ära. Aga ükskord nägime pääsukese pesa ka seestpoolt. Ühekorra Joosep jooksis kalda peal mutt-mutt, ja kallas langes sisse. Siis jäi pääsukese pesa välja. Pesa on niisulke pehme ja ümmargune, justkui sukakand. Ja alasti pojad olid sees ja ajasid kaelad õieli ja piiksusid haledasti. Joosep hakkas nutma, et nüüd tema saab põrgu. Aga kui meie õhtul vanaemale rääkisime, siis vanaema ütles, et: „kui kogemata läks, siis ei saa põrgu.“

Meie küla hüüti naljapärest linnaks, aga ta ei old kellegi linn.

Enamasti kõik meie küla mehed käisid vabrikus tööl, muudkui meie isa ja Reinbergi isa käisid sadamas. Hobusemehed teenisid rohkem raha kui jalamehed. Kelu Liisal ei olnud töölkäijat meest, tema käis ise mõisas tööl ja teenis salakõrtsiga. Vana Raismikul oli küll hobune, aga tema ei käind ka tööl. Tema haris oma hobusega nende maalappisid, kellel

omal hobust ei olnud. Maa eest ja majade eest käisid emad mõisas päevi tegemas. Aga meie maja eest ei olnud vaja päevi teha, sest meil olid oma maja.

Vanaema ütles, et meie külas on halb elada, et emad peavad mõisapäevi tegema. Ja et inimesed on halvad, riidlevad iseekeskis, kui üks vähe parema kahaheina tüki saab kui teine.

LOOMADE MÕISTUSEST.

E. MONTGELAS' järele H K.

Kuna paljud õpetlased ei oleta loomadel mingit mõistust ning näevad neis ainult instinkt-olevusi, on jälle hulk teisi õpetlasi, kes loomade hingeelu seavad inimese omaga kõrvu, oletavad neil sarnaseid võimalisi saavutusi, mis keskmise inimese omadest märksa kõrgemad. Selle küsimuse üle kirjutab E. Montgelas, kes juba varasest lapsepõlvest saadik on palju tegemist teinud igasuguste oma- ning võõramaa loomadega ja neid hulkade viisi on kasvatanud.

Minu tähelepanekud ja vahenditu läbikäimine loomadega on mind toonud otsusele, et kumbki vaade pole päris õige, et tõde peab otsima keskel. Igal kõrgemal loomal on mõistus ja ta võib mõelda; kuid ta ei mõtle mitte nii kui inimene, ta mõtleb vastavalt oma loomusele. Lahendada keerulisi matemaatikaülesandeid, nagu seda Elberfeld'i hobused ja Mannheim'i koerad iseseisvalt tegevat, ei suuda ükski loom, kui tark ta ka poleks. Sellest omadusest poleks ka mingit tulu. Loodus ei anna elavale olevusele ühtki otstarbetut omadust või omadust, mis mitte juba varem pole avaldunud tema esivanemate juures, olgugi vähemal määral. Kõik loomade ja inimeste omadused ja võimused on aastasadasid kestnud raske võitluse saavutus, mitte taevast kukkunud kingitus. Hobuseid ja koeri on inimene ammusest ajast taltsutanud ja kasutanud, selle aja jooksul on loomad tõesti teatud võimed omandanud, mis neil vabaduses ehk puudusid. Nad harjusid inimesega, kindla eluviisiga, inimesele töötama, tähelelikult kuulama igasuguseid märkuseid, mis neid varem põrmugi ei huvitanud. Kus ja kuidas pidid need loomad õppima leidma ruutuuri ja mõistma inimkeele mõtet?

Mul ei olnud mitte ükski hobuseid tosinat ja koeri sadade viisi, mul oli igasuguseid muid loomi, muu seas lõvi, leopardid, hulk ahve, papagoisid, hirvi, kasse. Ei ühegi juures võinud ma tähele panna sarnaste võimiste jälgegi, ehk ma neid küll kasvasin suure armastuse

ja hoolega ja tähelelikult jälgisin iga nende avaldust ja ilmet.

Väga mitmed neist õpivad kergesti oma peremehe soovetäitma, sellest ei võinud aga järeleda, nagu mõistaksid nad inimese sõnade mõtet. Nad kuulavad käsku, kui nad on harjunud käsku andva häälega, keelduvad aga kohe, kui väljendada sama käsku teisiti. Kui koer on õpetatud haukuma „küsi“ käsu peale, on ta üsna vait, kui talle öeldakse: „no haugu nüüd“. On ta õpetatud teatud sõna peale asja kätte tooma, võib ta meile taskurätti tuua, ütleme aga talle: „mul on taskurätt kadunud, mine, otsi ta üles“, vaatab ta inimest hoopis mõistmatult.

Sootuks teistsugused on „rehkendavad“ ja „lugejad“ loomad. Nad mõistavad silmapilkselt kõik, mis neile öeldakse, nad osutavad võimeid, mis mitte ainult loomade kohta pole imeväärne, vaid mis on päris võimatud inimesele ilma sellekohase põhjaliku õppimiseta. Siin peaksime ütleva, et neil loomadel on üliinimlik intelligents, kui neid omadusi ei saaks seletada teadvuseta mõtete edasiandmisega ehk teadvuseta märguandmisega.

Kõige imeväärsemad on küll Mannheim'i koera Rolfi kirjad, mida ta dikteerib. Kui palju kogemusi peab omama inimene, enne kui ta jõuab „kirja“ mõisteni! Rolf omab seda isenesest. Ainult üks kord seletati Rolfile kirjamärke, sest saadik ei jätta ta neid kunagi ära. Inimõpilastest seisab ta selles hulga kõrgemal. Elberfeld'i hobused ja Mannheim'i koerad lahendavad rasked rehendusülesanded kiiremini kui seda suudaksid mitmed haritud inimesed, nemad võivad vastata küsimustele, mis nende loomusele täitsa võõrad ja kauged. Oma mõistmist avaldavad nad aga ainult koputamise ehk kraapimisega, kunagi mingi teoga. Minu arvates võiks neile loomadele anda lihtsamaid ülesandeid, mille täitmisega nad kergemini võiksid tõestada inimkeele mõistmist, kui raskete matemaatikaülesannete lahendamis-

sega. Kui Rolf, kes ju mõistab lugeda, käsu peale tooks kõrvaltoast raamatu, mille pealkiri talle öeldakse, ei saaks enam olla kahtlust tema andekuse juures. Kuid sarnastest lihtsatest tõestustest pole kusagil kõnetki. Seni kui mõtleivate loomade teod ei vasta nende vastustele, milleks ei ole veel ainustki tõestust, seni usun ma kindlasti, et nende nähtavasti iseseisvad vaimlised tegevused olenevad teadvuseta mõtete edasiandmisest ehk teadvuseta märguandmisest. Nad ei ole kunagi looma iseseisva mõtlemise resultaat, vaid peremehe enda mõtlemise vastukaja.

Loomad on väga peened tähelepanijad ning paljud neist on väga tundelised, selle tõttu kergesti mõjusamad. Mul ei ole mingit kahtlust, et „mõtlevad“ loomad tegutsevad telepaatiliselt antud käskude järele. Kraapimise ja koputamise omandavad nad mehaaniliselt. Niipea kui nad seda mõistavad, jälgivad nad täpselt telepaatiliselt teel antud signaale ning võivad igasuguseid uskumatuid omadusi osutada. Neid signaale annab inimene teadvuseta, millega ongi seletatav nende õpetlaste enesepettus, kes usuvad mõtleivate loomade võimisi.

Loomad on inimese alateadvuse signaalide passiivsed vastuvõtjad. Oma kogemuste põhjal võin tõendada, et inimese ja looma vahel on tugev vaimline side. Oma loomaderaamatutes olen seda mitmeti tõestanud. Neis kirjeldatud dressuuri saavutused on osalt kindlasti tingitud vaimlisest kontaktist, mis on minu ja minu loomade vahel. Lugemisega, rehkimisega ning muude kasutute ja ebaloomulikkude asjadega pole ma oma loomi vaevanud. Ja me oleme üksteist kõige paremini mõistnud ilma mingi koputamiskeeta.

Kes tõesti armastab loomi ja kel sealjuures on omadus tungida looma mõtlemisse ja tundmisse, see võib looma hinge lugeda kui lahtist raamatut ja hoidub modern loomapsühholoogide eksiteid jälgimast.

Üks minu intelligentsimatest loomadest on papagoi Jack. Tema tunneb enam kui nelisada sõna, mida ta tarvitab suuremalt jaolt õieti. Sellegipärast ei ütle ma, et ma võiksin temaga, kui näituseks lapsega, juttu ajada. Kuid tõrjun ka tagasi nende väited, kes tahavad näha papagoi kõnelemises ainult mõttetut lobisemist ning järeleahvimist. Tark papagoi mõistab vahelst väga õieti tarvitada sõnu, et midagi kätte saada. Tema teeb hästi vahet kiitvate ja lahvate sõnade vahel ning tarvitab neid vastaval puhul. Muidugi peab siin arvesse võtma enam häälekõla kui sõna tähendust, mida ta mitte ei või mõista, kuid sõna tarvitamine õigel kohal osutab juba suurt intelligentsi.

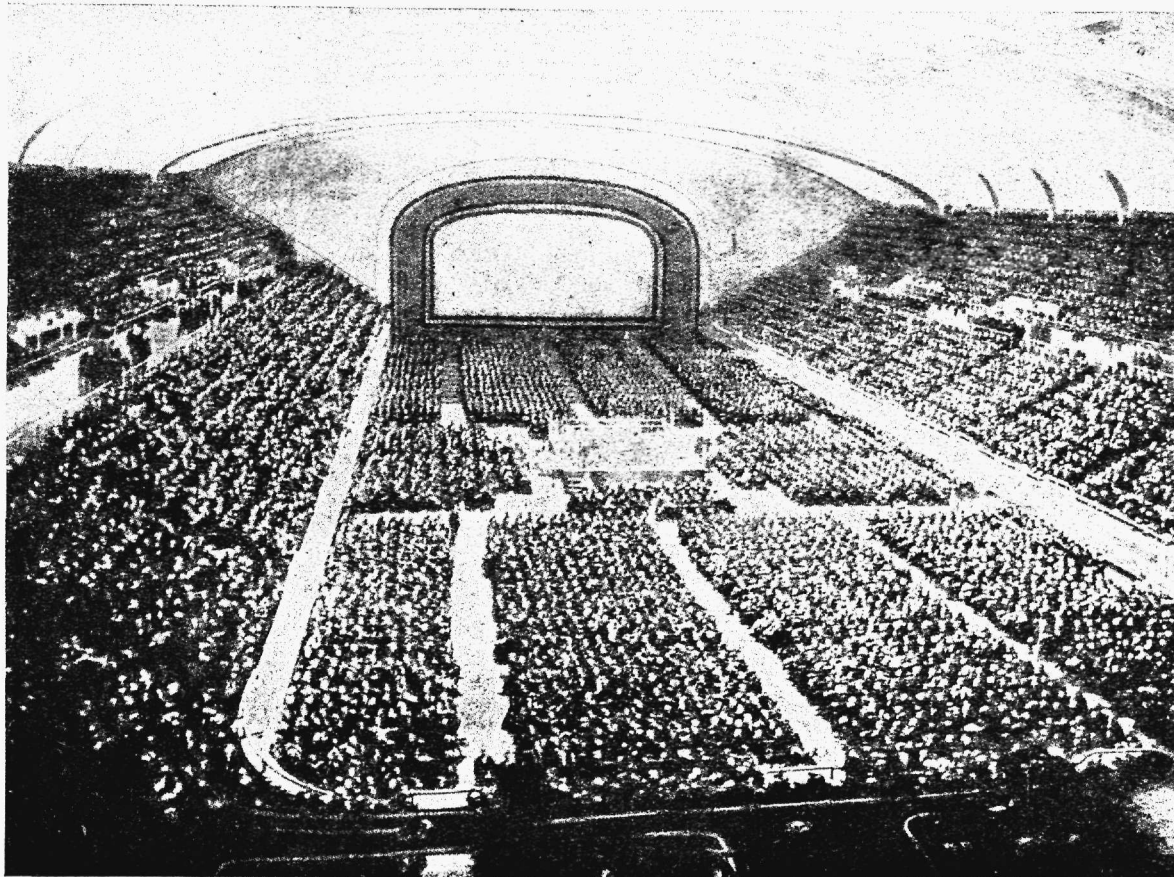
Sest meie, inimesed, kõneleme ju ka sagedasti mehaaniliselt, mõtlemata sõna tähendust, näituseks tervitamise, õnnesoovide puhul jne. Mulle on sagedasti vastatud, et pole midagi iseäralist, kui papagoi ütleb „pähhkel“, kui talle näidata pähhklat ja kui ta tahab midagi saada, ütleb „palun“ ja saamise järele „tänan“. Öeldakse, lind räägib ainult kord pähetuubitud sõnu. Kui talle „pähhkla“ asemel õpetada „õun“ ja „palun“ ning „tänan“ asemel hoopis mõttetuid sõnu, kordaks ta neid samuti. Muidugi, nii see oleks. Kuid ärgu unustatagu, et inimene tegutseks täitsa niisama, kui temale õpetataks võõras keeles valed sõnad mitmesuguste mõistete kohta. Paljud inimesed tarvitavad ju võõrakeelseid sõnu, mille mõttest neil pole aimugi. Sellegipärast ei pruugi me mitte nii väga halvaks panevalt arvustada papagoi võimeid. Vahe on vaid selles — ja see on just tähtis — et me võime inimesele õpetada sõna mõtet, ühte esemet talle selgitada ka teiste sõnadega, mida aga linnule ei saa teha.

Kui mõtleivate loomade teooria pooldajatel oleks õigus, siis oleks kõnelejal papagoil kõige enam eeldusi oma mõtteid sõnades väljendamiseks. See oleks ju hulga lihtsam kui koputamine. Kuid see õnnestaks sama vähe papagoi, kui ühegi teise looma juures, sest kuigi papagoi mõistab inimese kõnet nii tabavalt järele aimata, ei mõista ta siiski tema mõtet.

Kui näituseks Jack ütleb mingi inetu sõimu-sõna, keelan ma teda: „Seda ei tohi sa öelda“. Neil sõnadel pole aga sugugi soovitud tagajärge. Jack kuulab häbelikult ja kordab siis mu sõnu valjus, kurjas toonis.

Papagoi intelligentsist annab tunnistust ka see, et tema teatud juhtumisel öeldud sõna kordab, kui kordub sama juhtumine. Vahest juhtub, et Jack jätab oma jalutuskäikudel midagi maha põrandale ehk lauale. Ta pöörab enese siis ümber, vaatab neid jälgi ja lausub: „Oh sa siga.“ Muidugi ei tea ta, mis need sõnad tähendavad, aga ta teab, et nad väljendavad lahtust. Ta ütleb neid sõnu ährvardavalt noogutava peaga, vihases toonis, kohevilt seisvate sulgedega. Kui õnnetus juhtub laual, lendab ta enamasti kohe oma puuri, sest harilikult ajan ma tema sarnasel puhul sõnadega „mine koju“ puuri. Minu käsku kuulab ta alati. Ka see on ühe linnu kohta palju.

Professor Jäger kirjutab: „Kui peaks kunagi õnnestuma iseäranis kõneandelisi papagoisid taltsutada kodulindudeks, nagu näituseks kanad, ning kui siis keegi võtaks vaevaks neile õpetada kõnelemist mitme põlve jooksul, võib olla suudetakse jõuda kord nii kaugemale, et üks arenenud papagoide perekond ei kasuta

Ameerika miiting. Clevelandis (Ohio osariigis, P.-A. Ühisriikides) on maailma kõige suurem saal, kuhu 40.000 inimest mahub. Pilt kujutab üht miitingut selles saalis.

seda omandatud sõnavara mitte ainult inimeste mõistmiseks, vaid ka üksteisest arusaamiseks.“

Kui see katse õnnestuks, võidaks küll loomi kasvatada, keda kergem oleks õpetada kui nende esivanemaid. Kunagi aga ei suudaks nad mõtteid avaldada, nagu inimesed, ega inimestega kõnelda, küsides ja vastates. Sama vähe kasutaksid nad õpitut eneste vahel. Juba lihtsalt sellepärast, et loomad ei vaja inimkeelt üksteise mõistmiseks. Ei ole kahtlust, et loomad mõistavad üksteist häälsüste ja märkide abil ehk ainult tunnete kaudu, telepaatiliselt. Kralli hobused ei tarvita isekeskis kunagi koputamiskeelt. Igal ajal on olnud dressööre, kes on suutnud loomadele õpetada imeväärseid trikke, ja alati on olnud inimesi, kes nende trikkide juures on tahtnud enam leida kui võib.

Tähelepanuväärt on minu papagoi juures, et ta võib eksimatult vahet teha koerte häälte vahel. Kui haugub minu fox-terrier Hasso, hüüab ta kohe: „Vait, Hasso“, hüüab samuti „vait, Rex“, kui haugub minu lambakoer Rex. Kui ta kuuleb telefoni kõlisevat, hüüab ta alati „hallo.“

Mul oli kord papagoi, kes laimamatult laulis heliredelit ja seda isegi käsu peale tegi. Niipea kui ma mängisin do -mashöör heliredelit, hakkas ta laulma: do, re, mi, fa, sol, la, si, do. Ka üksikuid helisid võis ta õieti järele laulda, tal oli absoluutne kuulmine. Kuid mitte ükski linnud, kelle laul juba tõendab nende muusikalistsust, ei oma muusikalist kuulmist, vaid ka loomad, näit. koerad. Dr. Otto Kallischer kirjutab sellest järgmist: „Mina õpetasin oma koertele, et nad tohivad süüa ainult teatud heli juures, mis ma löin klaveril. Tagajärjed olid kõige paremad. Mitte ainult mõned üksikud loomad ei osutanud muusikalist kuulmist, vaid kõik, ehk küll mõnede dressuur kauem aega võttis. Nad ei unustanud seda heli kunagi ja alati suutsid nad teda kuulda ja eraldada teiste kõrvalhelide seas: Ma panin tähele, et nad kuulsid kõige vähemat muusikalist intervalli, pooltooni. Kui „söögiheli“ oli do, ei reageerinud nad sugugi, kui ma löin do. Koerte peene muusikalise kuulmisega on vististi seletatav, et mõned koerad uluvad muusikat kuuldes.

Vabaduses on sarnane peen kuulmine loo-

madele väga tähtis, nad suudavad õieti mõista teiste loomade mitmesuguseid hääliitsusi, võivad vältida neid ähvardavaid hädahoitusid. See ei ole neile mitte mingi otstarbetu omadus, nagu näit. rehkenduseoskus.

Loomade hulgas on kõige intelligentsemad kahtlemata ahvid, iseäranis suured tõud. Minul oli kord paavian, kelle intelligentis vääris erakordist tähelepanu. Tema tundis väga hästi võtmete tarvitamist ja kasutas oma teadmisi sagedamini, kui see mulle meeldis. Lukutatud laekad ei olnud mingiks takistuseks tema röövkäikudel. Ja sealjuures osutas ta imestamisväärt kavalust, silmakirjalikkust, valskust. Kui ta aru sai, et teda tähele pannakse, loobus ta kohe oma ettevõttest ja tegi kõige süütama näo. Ta näoilme muutus aga silmapilk, kui ta arvas end olevat üksinda, ja kõige tähelekuuma ettevaatusega asus ta oma ülesande teostamisele. Seda igavesti muutuvat näomängu olen ma leidnud kõige kõrgemas täiuses ainult ahvide juures. Et peita oma kunje sihtisid,

mõistavad nad teha kõige ülkskõiksemad näod ja suurepäraselt mõistavad nad teostada oma ettevõtteid ainult siis, kui nad on täitsa kindlad tagajärgedes.

Peale kõrge intelligenti oli minu paavianil väga terav silm ja suurepärase nina. Aafrika pärismaalased tunnevad hästi seda paaviani omadust ja kasutavad seda. Kõrbes rännates on neil ikka mõned paavianid ühes, kes neile otsivad hädakorral vett. Selleks söödavad nad paaviane hästi soolase toiduga, mis neile janu tekitab, ja lasevad neid siis vett otsima minna. Kraapimisega näitavad loomad, kus võib leida vett.

Võhikud imestavad sagedasti, milks „mõtlevate loomade“ hulgas ei leidu ahve. On katsutud õpetada ahve koputama, kuid seni tagajärjeta. Minu arvates ei anna see meetod ahvide juures iialgi soovitud tagajärge, sest ahvid on oma kõrgema intelligenti tõttu raskemad mõjutada kui koerad ja hobused.

M A A J A. *)

N. G. GARIN'i jutuke. Tõlk. Lp.

Ilusat kallast mööda Jokohamas läks väike jaapanlanna — kõik Jaapani naised on väikesed — oma kimonos, väheke küürus, sest tema seljatangaga istus kolmeaastane Maaja.

Maaja, kes harjunud kombe järele oma pisikeste käekestega hoidja kaela ümber kinni hoidis, vadistas rõõmsalt midagi Jaapani keeles, nagu tõeline jaapanlanna...

Ja ei võinud hoidja teda kuulata pisarateta, sest Maaja sõitis ära, ja viimast korda kandis ta nõnda oma Maajat laevale.

Pisarad voolasid hoidja põski mööda, ja kaiks aastat, mis ta oli Maaja seltsis mööda saatnud, paistsid temale nagu miski unenägu. Ära sõitis tema lapsuke kullakarva juustega, nagu päikese kiired, ära sõitis tema Maaja — kõikide jaapanlannade hurmus ja imetus. Ja kus leida teist niisugust? Ei kannu tema enam Maajat enda seljas, ei hoiu enam Maaja pisikesed käekesed tema kaela ümber kinni, ei vidista enam tema selja taga tema pisike linnuke. Ja ei suudle enam Maaja teda juustele, kõrvadele, kuni tema nõnda läheb ja kannab oma kuldjuukselist Maajat.

Keegi ei peata teda ja ei küsi temalt enam: „Kust tuleb see ingel helgete juustega?“

Ja ei ütle temale enam keegi:

„Kanna teda ka meie maija, et ka meie majas hiilgaks nagu päike tema pealke, et ta ka meie maija tooks elu sära.“

Ja uhke oma tüdrukukese peale, astus hoidja siis maija, istus Maajaga matile ja kõneles Maajale oma peenikese, laulva häälega:

„Nüüd istu tasa-tasa ja kuula, kuis pisikesed-pisikesed linnud laulavad. Istu tasa-tasa.“

Ja ergult, kavalalt jäi Maaja kuulama ja vaatas kuldse puuri poole, kas seal laulavad linnud. Ja lauljad putukad laulsid, — nii tasa, nii õrnalt, nagu oleksid veepiisad langenud ja sellejuures tasa helisenud.

Ja ei suutnud Maaja enam oma vaimustust tagasi hoida ja naeris, ja tema naer helises nagu hõbedane kelluke ja voolas laiali väikeses, puhtas, jahedas toakeses, mis oli kaetud mattidega ja ilustatud lakeeritud sirmidega, mille peal hõbedased kured lendasid.

Maaja naeris ja vaatas läbi avatud ukse roosale virsikupuule, mis väljas õitses, üle valatud päikese kullast. Ja hoidja vaatas Maajale, kõik vaatasid ja rõõmustasid.

Ja nüüd on kõik see möödas, ja ära sõidab tema Maaja suure musta laevaga.

Laev ujub minema ja viib enesega kaasa tema Maaja, nagu mõni aasta tagasi viis kaa-

*) Jutu aluseks on võetud tõeline sündmus Hiina rahutuste ajal 1900. a. Autori märkus.

sa tema armsama sõtta hiinlaste vastu. Kuis ta armastas! Teadis, et tema armsam tagasi ei tule: kangelased ei tule tagasi. Nagu surmalt käis ta ümber ja ootas kohutavat teadet, kuni temale viimaks öeldi:

„Surnud.“

Küsis ainult:

„Kangelassurma?“

„Kangelasena.“

„Kus on kangelase kääbas?“

Kääbas? Tema südames on kangelase kääbas. Ja nõnda kaua, kui see süda tuksub, tuletab see inimestele kangelast meele.

Juba lahkub laev paadist, kus seisab tema, väike jaapanlanna-lapsehoidja, ja kibedad pisarad voolavad tal põski mööda.

Kibeda meeleheitelaga tehtud ülekohtu pärast, seistes seal laevalael, haarates oma käekestega laevavõrgust, kisendas Maaja, kui ta märkas, et teda hoidja juurest ära viiakse:

„Hoidja, hoidja!“

Terve ilm lõi temale selle esimese ülekohtu, esimese haava otse südamesse. Ja nii väga valutab väike süda.

„Hoidja, hoidja!“

Ikka kaugemale ja kaugemale jäävad kaldad. Käre päev, sinine meri, paatide purjed, (kauge ilustusena valgendavad mäed. Otse kuni taevani tõuseb Fuji-Yama*) lumivalge hari ja uinub vääramata rahus.

Kõik pisarad on Maaja juba nutnud, ainult kolmekordsed ohked tõusevad tema väikesest rinnast, ja üksisilmi vahib ta sinnapoole, kuhu tema hoidja maha jäi...

Nii uinuski magama, murtud oma esimesest kurbusest. Unes nägi ta jälle oma hoidjat, teisi lapsi, kellega ta mängis, ja kõiki neid, kes teda nõnda armastasid, kes teda õpetasid rõõmustama ja kokku saades heledalt naerma.

Kaks aastat on sellest ajast möödas, kui Maaja isa ja ema Jaapanist lahkudes Mandshuuriasse elama asusid...

Maaja on juba õppinud Hiina keeli rääkima ja räägib seda sama vabalt kui millalgi Jaapani keelt. Ka väljarääkimine on temal kui tõelisel hiinlasel: kus tarvis — läbi nina, kus tarvis — kurguhäälega...

Tema hoidjaks oli boy, Hiina poisike, pika juuksepatšiga, sinise jakiga, laiade siniste püksitega ja pehmete mustade tuhvlitega, millel olid paksust vildist tallad.

Maaja armastas teda, suudles tema nägu, käsi. Suudles kõiki hiinlasi.

*) Fuji-Yama, — jaapanlaste püha mägi, vulkaaniline, koonusesarnane mägi Tokio ümbruses, ligi 3800 m. kõrge. Tõlk.

Hiinlased, kes lapsi meeletult armastavad ja neid millalgi ei karista, jumaldasid Maajat. Kui ta oma boyga linna läks, tuli ta sealt alati terve põlletäie maiustustega ja puuviljaga tagasi.

Juba kaugelt hüüdis ta rõõmu pärast. Ema aga ütles põlglikult:

„Ptui, missugune läilus!“

Maaja aga sõi õlis valmistatud Hiina maiustusi heameelega.

Ikka samasugused küllakarva juuksed olid temal; — pikad ja käharad, samasugune helisev naer, samasugune rõõmus meel ja armastav süda kõikide vastu.

Ema vihastas selle üle, et Maaja mõnikord küsimata ära jooksis, ja kord pani ema ta selle eest nurka. —

Kibedasti nuttis Maaja ja sõnas:

„Sina paned mu küll nurka, aga mina lähen ikkagi. Aga kui mina ära suren, siis sinul ei ole enam Maajat, ja siis hakkad sina ka nutma. Väga, väga nutma...“

Ja Maajal voolasid pisarad. Ka boy nuttis ja hädaldas:

„Parem tapke mind ära, ainult Maaja jätke karistamata.“

„Ja, jah,“ avaldas Maaja nuuksudes oma nõusolekut: „Parem tapa meid mõlemaid ära ja siis kingi meile nukkusid...“

Kuid korruga muutus kõik koguni teiseks. Hiinlased ei tulnud enam; Maajat ei lastud kuhugi. Boy aina nuttis; Maaja käis temale küll peale, kuid ta vaikis, viimaks ütles ta Maaja emale kui kõige suurema saladuse:

„Ma nutan sellepärast, et hiinlased tahavad teid kõiki tappa. Nad käskisid ka mind teie juurest minna.“

Maaja ärkas, ja boy asemel tuli ema teda riidesse panema.

„Kus boy on?“

„Boy läks ära.“

„Kuhu?“

„Läks üsna ära: ta ei tule millalgi enam tagasi.“

„Tuleb tagasi,“ karjatas Maaja kangekaelselt.

Maaja hakkas kibedasti nutma.

„Hoidja läks minu juurest ära, nüüd läks boy ka: kui tema tagasi ei tule, siis ei armasta mina mitte kedagi enam. Ta tuleb tagasi.“

Ja tõesti, boy tuli tagasi.

Kord lähenes suur salk hiinlasi nende majale. Neil olid käes püssid, mõõgad, tapperid.

Surmahirmus kahvatanud majaanikud vaatatasid ettevaatlikult akendest välja...

Lähenejate hulgas silmas Maaja korruga oma boy. Kaua kaalumata ronis Maaja, enne

kui teda suudeti märgata, läbi õhuakna välja tänavale ja laialisirutatud kätega jooksis boy poole.

Ta jooksis ja juba eemalt hüüdis boyle rõõmsalt Hiina keeli:

„Ma ütlesin, ma teadsin, et sa jälle tagasi tuled.“

Ja boy juure jõudnud, kargas ta temale kaela ja suudles teda ja kõiki hiinlasi.

Ja ühelgi neist hunhuusidest ei olnud enam aega lasta ega sõdida: kõik tahtsid jälle vana viisi suudelda oma kallimat, väikest linalakka Maajat...

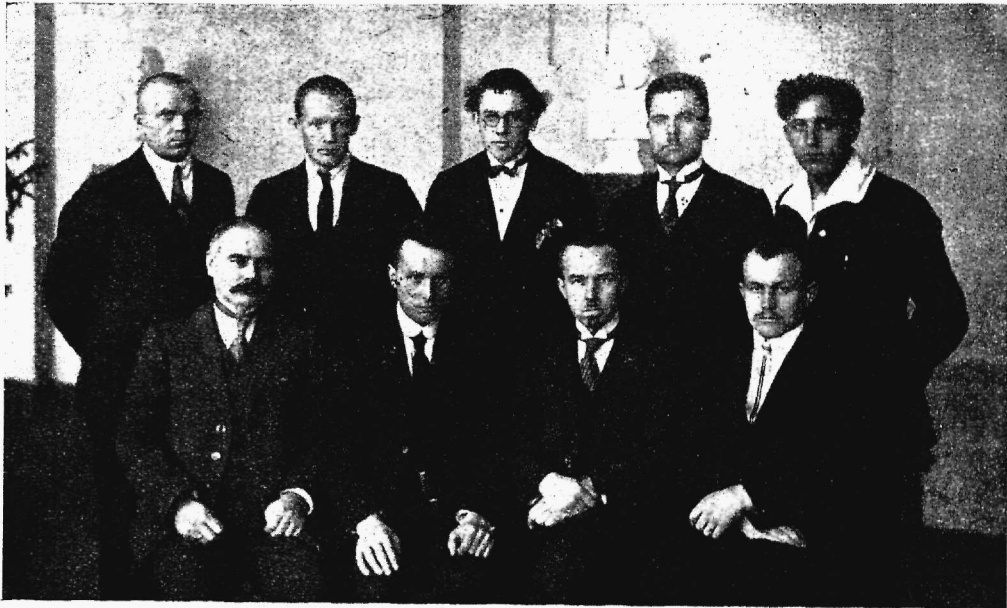
Pärast seda peeti sõjanõukogu koosolekut, ja Maaja oli vahelträäkijaks.

Lõppes sellega, et Maaja isa andis hunhuusidele natuke raha, ja nemad, lubades boyl oma teenistust jätkata, läksid minema, töötades mitte enam tagasi tulla.

Kui rõõmus oli Maaja, kui rõõmus oli boy!

Ja jälle Maaja, hoides käest kinni, jalutas oma boyga linna mööda ja kõneles temale rõõmsalt:

„Kui meie suureks kasvame, siis sõidame minu hoidja juure ja siis jääme kõik koos elama.“

Eesti I Hariduskongressi juhatus.

Foto Lomp, Tartus.

Istuvad (pahemalt paremale): juhatajad — J. Sõster, V. Ernits, J. Annuson ja pääsekretäär — E. Vender.

Seisavad: sekretärid — J. Särekõnnu, A. Liiv, J. Järv, J. Tõlp ja N.^a Käbin.

MÕNINGAID JOONI MOLIÈRE'I-AEGSELT PRANTSUSE NÄITELAVALT.

H. RAUDSEPP.

Prantsuse klassitsismi suurteil traagikutel — Corneille'il ja Racine'il — on vaevalt veel mingisugust lavalist tähendust väljaspool Prantsusmaad. Sellevastu on Molière'i komöödia alles eluvõimeline ning kuulub rahvusvahelisse repertuaari. Corneille'i ja Racine'i pole meie teatrid kunagi mänginud, vaevalt mängivad ka tulevikus. Kuid Molière'ist on huvitatud olnud meie mõlemad pealinna teatrid, loodetavasti mitte ainukordselt. Klassikuid mängides nüüdisaja teater ei pea täpselt kinni ajaloo tradit-

sioonidest. Ent teisest küljest ometi on tähtis teada ja tunda Molière'i aega ta seltskondlikus ja lavapraktilises ulatuses ning ilmes, mille kaudu märksa pääseme lähemale kirjaniku loomingu karakterile. Teatriajalooline kirjandus puudub meil peaaegu täiesti*), sellepärast

*) Nende ridade kirjutajalt on Albert Org'i kirjastusel lähemal ajal ilmumas suurem teos — ligemale 20 trükipoognat — teatri ja näitekirjanduse ajaloo üle ühes Eesti teatri ajalooaga.

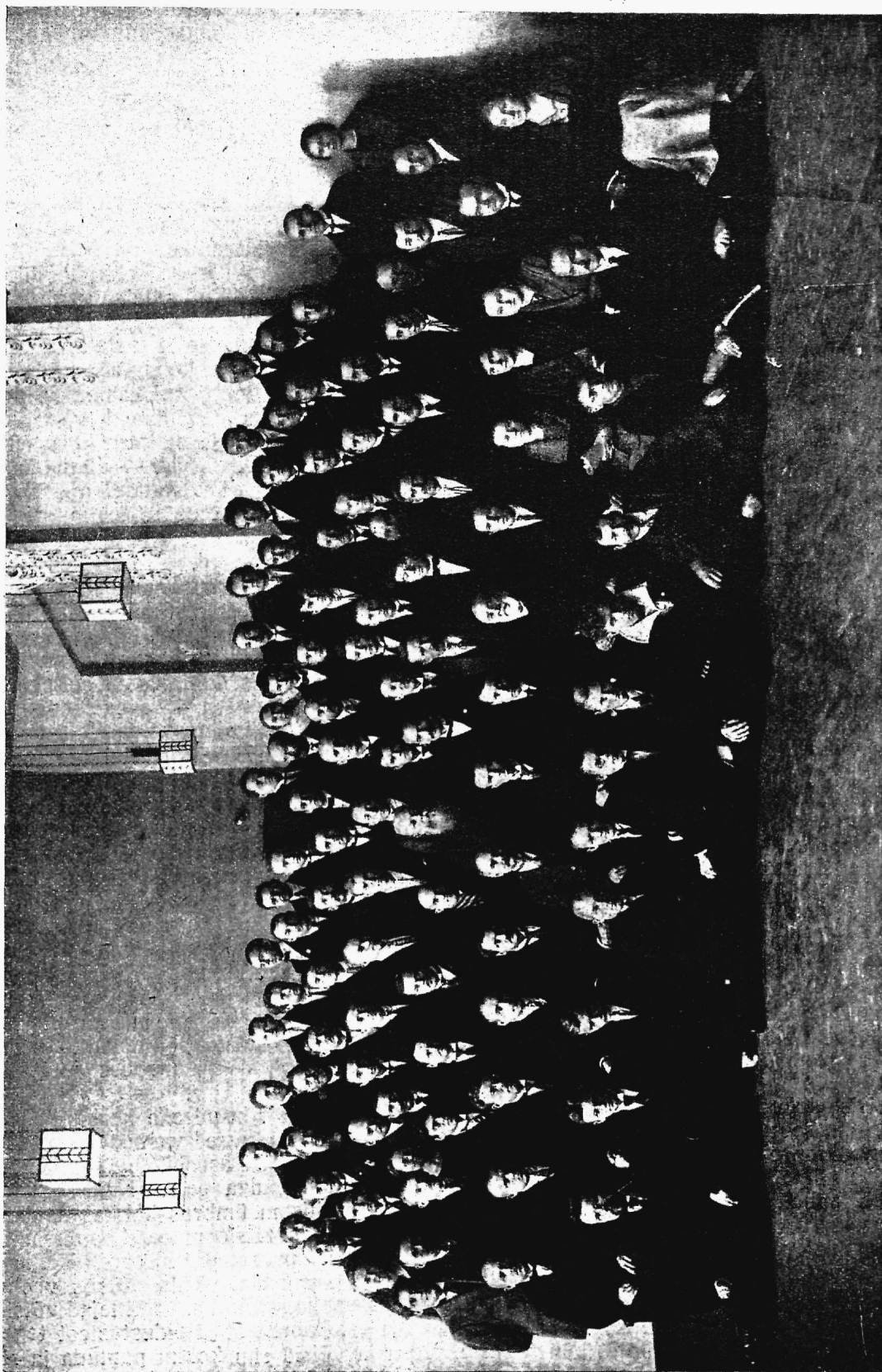

Foto Lomp, Tartus.

Eesti I Hariduskongress.

Eesti I Hariduskongress peeti ära 28. ja 29. detsembril 1918. a. Karskusliidu korraldusel Tartus "Vanemuise" ruumides. Kongressist võtsid osa 118 edustajat mitmesuguste hariduslike ja üliõpilaste organisatsioonide, ülemaaliste liitude, haridusministeeriumi ja maakonna- ja linna- koolivalitsuste poolt. Kongressi tähtsamaks otsuseks on Eesti Haridusliidu asutamine, mille ümber oleksid koondatud kõik haridussihhilised organisatsioonid.

ei oleks üleliigne väikest olukujutust vastavalt ajajärgult joonistada.

XVI aastasajale annab ta iseloomu ja ilme usupuhanus, XVIII aastasada kannab Voltaire'i valgustusaja märki, nende kahe vahel seisab XVII aastasada ebamäärasena ja selgumata, voolude korralagedusse uppunud. See aastasada on täis vastolusid. Ühel pool suur tung patusest maailmast põgeneda ja vagas kloostrielus liha suretada, teisel sama liialdatud elukõrvetamine ja kõigi võimalikkude elurõõmude nautimine. Ühel pool äärmine vagatsemine, selle kõrval kõige pimedam ebausk. Kõige peenutsevama hariduse kõrval kõige jämedam toorus. Kunstivaimustuse kõrval sama terav vaen kõige vastu, mis kunstilise loominguga seotud. XVII aastasada on pettunuste aastasada, niihästi renessans kui ka reformatsioon ei olnud oma töotusi täitnud — ei olnud inimesi teinud õnnelikumaks. Elurõõmus vaimustus kaob, usk ja poliitika kaotavad ülevad ideaalid, iga kiilt, iga seisus, iga laudkond elab oma eraelu.

Aja ideaaliks on seltskonna-inimene. Ta seisus, ta usk, ta kutse ei mängi osa. Olgu ta kodanik või aadlik, katoliiklane või protestant, ametnik või kirjanik: tal on kõik, kui omab kombed ja ülalpidamise haritud seltskonnas liikumiseks. Ta peab oskama naistele olla kavaler, peab mõistma neile kirjutada sonette, seejuures vaba olles igast tõsisest kirest, mis aja moraali seisukohalt komprometteeriv. Peab mõistma soravalt vesta, jutleda, lobiseda — ühesõnaga, peab valitsema konversatsiooni. Peab olema vaimukas ja teravkeelne, aga ei tohi seejuures ilmutada isikupäraseid ideesid, algupärasus on seltskondlikult kardetav, ta tooks lõhesid, ebakõla. Racine'i kangelased kõik vastavad sellele ideaalile, nad on vilunud salong-inimesed, kes õigel kohal leiavad kohase sõna. Muidugi, see on lame ideaal, olla nagu kõik teised, aga selle ideaali voorus seisab selles, et ta demokratiseerib seltskonna. See oli ideaal, mis igale kättesaadav, sama hästi kuninglikule võsule kui pesunaise-pojale. Mitte hingelises ravitsuses — hiilgavas välismises koores seisis tolleaaja kultuur. See oli kunstlik kultuur, mis seotud näitlemise, hingelise ja vaimlise minkimisega: variseerlus, enese paista laskmine ilma tõeliku sisuta — see oli XVII aastasaja pahe. Molière kirjutas küll nimeliselt üheainsa „Tartuffe'i“, ent kogu ta looming on sihitud ajajärgu üldise „tartuffismi“ vastu kõigil seltskonna-elu aladel.

Prantsuse aadel oli oma iseseisvuse kaotanud, ta alandus kuningakoja palgaliseks „õuekonnaks“, kes elas valitseja armust, pidi küürutama ja saba liputama. Aadel mängis ku-

ningakojas alandavat sulase-osa ja intrigeeris üksteist vastamisi. Näidend, mis õuekonna aadlike pilkas, võis kindel olla kuningas Ludvigi sümpaatias. Põlise aadeli käest läks võim raha-aadeli kätte, kes ostis enesele „seisuse“ ja vapi ehk selle abielu teel vaeseks jäänud aadeli sugukonnalt päris. Et seisusekohaselt elamine sunduslik oli, siis tõstis see raha väärtust. Jaht kulla järele sai elumõtteks, sest kulla eest oli kõik ostetav: seisus, aukraad, kõrge riigiamet, naine, armuke.

Väikekodanline klass elas kokkuhoidlikumalt ja vooruslikumalt, kuigi selle seisuse voorustel mitte alati ei olnud meeldivat nägu. Majajaisa valitses türrannina naise ja laste üle, kasvatas ja koolitas oma perekonna-alamaid kui ka teenijaid kepi abil. Siin elati kaineelt ja lihtsalt ning koguti kopikat, milline kokkuhoidmine sageli arenes näotu ja mõttetetu inimsuseni. Kogu ajajärgu seltskondliku pildi — alates aadlikekudega ja lõpetades väikekodanliku äripäevaga — leiame Molière'i komöödiates, mis peegeldavad ühiskondlike pahesid ja sageli kahtlaseid ja koomilisi vooruseid.

Nagu kõik Euroopa maad, omas ka Prantsusmaa keskajal oma liturgilise päritoluga näitelavad, kus alguses vaimulikud, hiljem aga ilmalikud „asjaarmastajad“ etendusi andsid. 1402. a. oli käsitöölistest koondunud seltskond — Confrerie de la Passion — enesele nõutunud ainuõiguse teatrietenduste peale, ja veel XVI aastasajal mängisid nad Hôtel de Bourgogne'i laval oma müsteeriaid, moraliteete ja farsse. Passiooni-vendade kärjäär lõpeb alles siis, kui kuulsad Itaalia näiteseltskonnad Pariisi tulevad, et Itaalia rahvakomöödia — Commedia dell'arte — traditsioonidega hiilgavalt läbi lüüa.

Itaallaste eeskujul tuli ka naine Prantsuse näitelavale. Ainult groteske vanu naisi mängisid ükka veel mehed ja see komme jäi ka Molière'i aegu veel näitelaval püsima. Alguses tõlgiti Itaalia lavateoseid, pea hakkas aga prantslastel enestelgi noori kirjanikke siginema, kes elavaid, läbilöövaid teoseid aja maitstes mõistsid kirjutada.

Draama tasapinna tõusmisega kerkis ka lugupidamine näitlejaseisuse vastu. Esimesed komejandid, kes Pariisi asusid, seisid laadaveiderdajatega ühe pulga peal. Kuid kindel eluase ja kultuurilisem ümbrus hakkas asujaid kohustama oma reputatsiooni eest hoolitsema.

Et kuningas paremad näiteseltskonnad enese hoole ja armu alla võttis, tõstis veelgi näitleja-seisusest lugupidamist. Näitlejad võtsid kuningakoja ettelkannetest ja pidustustest tegelastena osa ja võisid siin kokku puutuda ja sidemeid sõlmida kõrgema seltskonnaga. Kuningas

gas määras ka teatritele abiraha. See kõik muutis olukorda sügavalt. Vastavalt neile muudatustele ilmus 1641. kuninglik käsukiri, mille järelle „näitekunsti tegutsemine ei tohi enam kellelegi häbiiks olla või kellelegi seltskondlikku lugupidamist vähendada“. Vastutasuks nõuti, et teatrid ei mängiks kõlblusvastaseid asju. Muidugi ei saanud kuninglike kätsete käsukirjadega seltskonna moraalseid arvamusid üleöö muuta. Eriti kodanlikes ringkondades vaadati endiselt teatriinimeste peale kahtlase pilguga.

Iga näiteseltskond oli omaette väike vabariik, kelle kodanikud üheõiguslised ja kes said ühisest kassast ühesuuruse osa. Pea tõusid muidugi suuremad anded juhtivale kohale, omandasid suurema võimu ja kõrgema tasu. Molière näiteks oli oma näiteseltskonna piiramata isevalitseja. Liikmete arv trupis oli väike, provintsis 5—6 inimest, Pariisis 10—15. Selle arvu juures pidi üks näitleja väga mitmesuguseid rolle mängida võima. Näitlejad ise korraldasid ka ettevõtte ärilist külge, nende hulgast valiti asjade valitseja, kassameister, sekretäär jne. Oli veel üks tähtis amet — oraatori oma, kes oli vahetülilis näitelava ja publiku vahel. Oraatori ülesanne oli head vahekorda hoida lava ja kuulderuumi vahel, küsimistele, nõudmistele ja vahelehiüetele vastata, arusaamatusi selgitada, sageli tormitsemisele ikippuvat hulka kohase märkuse ning tabava naljaga rahustada. Ka reklaam oli oraatori kätes. Vanal ajal jooksis narr trummiga läbi linna ja kutsus ettekannet vaatama. Nüüd teatas oraator peale etenduse lõppu järgmise ettekande päeva, nime ja sisu, kiites selle häid omadusi. Ka kuulutused tulid moodi. Musta trükiga teatati käesoleva päeva etendust, punasega järgmise päeva oma.

Teatri ruumid olid üsna lihtsad, tavalik pidusaal, mille ühte otsa lavakast üles löödud. Seinad mõõda jooksid ringi kaks galeriid ülestikku. Nende üle oli looshide rida, peenemale seltskonnale, eriti daamidele. Viimased olid alles hiljuti teatris käima hakanud, varem valitses laval liig jäme toon.

Et päevavari veel ei olnud üles leitud, siis kandsid naised oma valge õrna näojume kaitseks tänaval poolmaski ees, selle maskiga nad ilmusid ka teatrisse.

Alla põrandale kogus alam kuulajatemass, kes rinnaga tungis lava servani, millest oli lahutatud võrega. Maja oli kütmata ja õhupuhastuse abinõudeta. Lava oli kitsas, väikese sügavusega, mõni jalg põrandast kõrgem.

Massistseene see lava ei lubanud, ja kui Prantsuse klassiline draama massi ei tunne, siis sellepärast, et väike näiteseltskond seda ei

suutnud anda, ja kui oleks suutnudki, siis polnud seda kusagile paigutada.

Erijuhtumistel, kus draama siiski julges massi nõuda, ei toodud selleks lavale statiste, vaid „rahvas“ maaliti lihtsalt näiteseinale!

Kitsas lavaruum muutus veel kitsamaks, kui oli komme tekkinud, et osa publikut isegi lavale tohtis ronida. See segas väga näitlejat, kuid leppiti, sest lavakohtade eest saadi kõrget hinda. Asi läks viimaks niikaugele, et $\frac{2}{3}$ lavast publikule jäi ja $\frac{1}{3}$ näitlejatele. Liikumise vabadus oli näitlejal äärmiselt piiratud. Et publik käigud paremale ja pahemale sulgus, võis näitleja ainult tagumist käiku tarvitada. Kogumäng ahtakeses ruumis oli raskesti; näitleja, kel parajasti sõna, astus ette lava äärelle ja deklameeris oma teksti, sest näitlemiseks puudus ruum. Siit on tingitud Prantsuse klassilise draama ja selle näitlemise stiil. Näitleja loobus mängust, ta astus rambile, kandis ette oma monoloogi kõrges, laulvas ilukõnes.

Ettekanded algasid vanemal ajal kell 2 lõunal, hiljem aga kell 4, sest õuekonna isandad pidid enne kuninga einevõtmist pealt vaatama, kui nad oma enese lõuna said, see tõi viivituse. Ainult kuningakoja etendused olid hiljem, isegi hiliselt õhtul. Teatri valgustamiseks tarvitati talklampe. Kui vahaküünlad tarvitusele tulid, peeti seda suureks toreduseks. Ettekande vaheaegadel käis teener suurte kääridega küünlaid „nuuskamas“, s. o. tahiotsi lõikamas, et valgustust „värskendada“.

Kuningakojas võidi muidugi küünaldega priisata, linnaetendused selle vastu jooksid poolpimedal laval, kus näomäng kaduma läks ja sellega näitlejat sundis veel kord ilukõnele suuremat rõhku panema. Teatriruumid mahutasid paremal juhtumisel kuni 1000 kuulajat, seegi arv võimaldus sellega, et põrandal ei olnud istekohti, seal võis püstiseisjaid kiiluda kui kilu purki.

Teatrietendused olid tol ajal demokraatlikuks sidemeks kogu rahva vahel. Kõik kihid tulid sinna kokku. Aadlik õuekond ja kodanlik linn kohtasid üksteist teatris. Kirjanik pidi arvestama kaheksaühe publikuga — looshi ja põrandal. Kui kirjanik põrandale midagi „tüseda“ heitis, kehitas peenem seltskond üleolevalt õlgu. Sentimentaalsete monoloogide puhul, mil daamid looshides meeleliigutusest niiskusid, võis põrandal kuulda sisinat ja muid kahtlasi häälid.

Kuninglikud kaardiväelased olid suured teatriharrastajad, aga nad pidasid oma seisust nii kõrgeks, et pileti ostmine tundus alandavana, nad nõudsid ikka hinnata sissepääs-

mist. Seaduslikku õigust neil selleks polnud, sellepärast tarvitasid nad loomulikku. Ja kui suur jõumees teatri uksehoidja oma kutse kohaselt ka oli, ometi ei jätkunud temast, kui terve kuninglik kaardivägi peale hakkas tungima.

1668. a. tormasid sõjariistus kardistid Molière'i teatrisse sisse, surmasid uksehoidja ja panid kogu näiteseltskonna lavalt põgenema. Isandate tegi see nalja tavalikke surelikke nende tegevuses segada. Veel 1672, mil Molière oli kuningliku kaitsja alune, sai ta õige toore ümberkäimise osaliseks. Teda pilluti laval kivide ja teiste kõvade asjadega ja lasti paanikat sünnitavaid „hirmupaulke“. Need olid rasked päevad uksehoidjale ja ka oraatorile. Politsei oli tegujõuetu, eriti kui skandaali sünnitasid aadlikud. Skandaalid, peksmised ja purustamised olid nii tavalikud, et teatri eelarves seisis alati järjekindel summa — valuraha nime all uksehoidjale.

Meie ajal peetakse seda sageli väga suu-

reks teatriuudenduslikuks teeneks, kui näitelavalt on välja tõrjutud igasugune „butafooria“. Niisugune „modern“ näitelava oli ka Molière'i oma. Kulisside vahetust ei tuntud, seda ei olnud ka tarvis, kui näidend kogu aeg samal kohal pidi mängima. Kui publik lavale tungis, jäi hoolitseda ainult tagaseina eest. Tragöödia mängis mingisuguses sammaskäigus, komöödia tavalikult tänava ristteel. Ka muidu ei olnud laval „mööblit“ ega „asju“. Molière'i „Õpetatud naiste“ ettekandel ei ole autori enese märkuste järele muud tarvis kui kaks raamatut, neli tooli ja pisut kirjutuspaberit. Itaallased tõid toreduse Prantsuse lavale, kuid see võimaldus suuremal määral ainult kuningakoja ettekannetel.

Ent kostüümide toreduse peale pandi traditsiooniliselt suurt rõhku. Hiilgus oli siin tähtsam kui tõde, olgu ajalooline või kaasaegline. Molière'i talupoeg (Dandin) ilmus lavale hooviaadliku hiilgerüüsi ja ori Sosia „Amphitronis“ säras kullas, hõbedas ja siidis.

TANTS.

Elmerice Parts'i tantsude-õhtu „Vanemuses“ Tartus, 16. jaan. s. a.

On meeldiv, kui maitserikkal reklaamil tõesti midagi head ja hoogsat pakkuda, kui pakutav täidab selle, mida temast lubatud. Meil Eestis pole küll ükski kunstiaala sarnaseid laineid löönud, kui n. n. plastika. Talle on lahti ajalehed ja ajakirjad sarnases avaruses, kui vaevalt ühelegi teisele kunstile, ja reklaamis võtavad plastilised esinemised rekordi. Mida kõik ei tehta! Justkui mõne kauba soovitamise, mida iga hinna eest

ostjale tahetakse külge määrada, tuues „kiituskirju“ kõigilt „ilmanäitustelt“: Pariisist, Brüsselist, Amsterdamist... Ja kui siis reklaamile järgneb „kaup“, siis on publik üllatatud mitte niivõrd pakutavast kunstist, niivõrd sellest, et see väljamaal igalpool saanud grand prix. See oli ju päris kena, öeldakse, aga kas tõesti see oligi see viimane sõna Euroopas, kas see oligi see, millega Eesti üle löönud kogu maailma, nagu tsiteeriti

kahestkümnest kiituskirjast. (Viimasel ajal on mõni kirjanikki sel kombel enesele kiitustsitaate hakanud koguma. Eesti kirjanikud ei ole õnneks veel sellele reklaamiteele läinud. „A o“ toim.) Kuid sealjuures unustatakse, et ka igasugused de Kastrozad, silma-moondajad ja tsirkusfookusnikud, harilikult tsiteerivad Pariisi, Brüsseli ja Amsterdami „kiituskirju“ sealsetest ajalehtedest. Jah, mõistagi, ei pruugi need kiituskirjad sugugi võltsitud olla, sest väljamaa on suur ja lai, ta ajakirjandus aga differentseerunud viimase võimaluseni: seal leidub sadandeid nii- ja teistsuguseid ajakirju ja -lehti ja tuhandeid nii- ja teistsuguseid arvustajaid ja ajakirjanikke. Ning reklaami ei tehta väljamaal ammugi enam ainult kuulutuste küljel, ka mitte ainult teksti keskel, vaid kõige tavalisem reklaam on tekstis. Ja ega meilegi ajakirjanduse tekst, nagu ülal öeldud, plastikal midagi ei keela. Ju peab sel plastikal midagi juures olema, et ta ühe osa ajakirjanikkude peale nii pööraselt mõjub. Ning arvustajad! Need arutavad tantsianna iga

Elmerice Parts.

rinnaotsakese värinat kui taevaimede ilu ja kummarduvad iga närvivõbina ees, nagu oleks see viimane sõna kõigi maailma kunstide ilmutustes. *A propos*, meiegi tantsukriitikud käsivad ikka kõige rohkem tantsjanna keha detaile. Neile tahaks siin alla kriipsutada, et tants kui üksikute kehaosade demonstreerimine ja nüansseerimine on ajast ja arust, seda imestatakse veel Eestis. Tants nõuab eestkätt hingelist temperamenti, jõudu, kunstniku omapärasust. Kel seda on, ainult see saavutab kõrgusi. Nendeta on ilus keha — tihti kest. Mõnelgi kuulsal tantsjannal pole tavalises mõttes mingisuguseid ilusaid „alumisi“ ja „ülemisi“ kehaosi, — nad on tihti tavalises mõttes inetu kehaga, kuid nad suudavad oma kehale selle jõu ja rütmi anda, mis iga keha ilusaks teeb — kunstiliselt. Nii võib tantsjanna kehast rääkida ainult kui heast või halvast instrumendist, kunstiinstrumentidist — igasugusel sentimentaalsel ja ühtlasi isukal arutusel „rindade joontest“ ja palja selja „ilmekusest“ pole tõsise tantsukunstiga enam palju ühist. —

Elmerice Partsi tantsude õhtule läksid elteadmises, et siin puudus kõrvulukustav reklaam ja ülespuhutud tsitaatide rahe, mis igale tõsisele kunstiarvamatajale on kõrvahoopideks. Mõistagi omajagu reklaami pr. Partsil oli, kuid kaalutud, raamides hoitud reklaam on tõesti soovitusel kunstnikule: kuidas ta seda teeb, selle järele lähevad teda vaatama need, kes ei jookse Pariisi, Brüsseli ja Amsterdami „kuldaurahasid“ vaatama, mis harilikult kullatud papist. Pr. Partsi eelkuulutustes puudusid kindlad tsitaadid (nr. see ja see, sellest ja sellest kuupäevast, selles ja selles ajakirjas), et kunstnik on kõige parem tantsjanna kogu Euroopas ja Saksamaal Prantsusmaa ootavad teda igatsusega, kunas ta lõpetab omad esinemised kusagil Eestis ja tuleb lömmi lööma kõiki Berliini ja Pariisi tantsjannasid, et siis õnnelikult hiilguses esitada Eestit kogu ta plastilikkuses mõne Hispaania kuningakoja õuetantsjannana, kelleks debütanti seni tungival, kuid asjata palutud.

Pr. Partsi eelkuulutused lasid aimata, et siin tegemist tantsjannaga, kes viimasel ajal väljamaal töötades ja üles astudes oma võimiste kohaselt tähelepanu ja kiitust leidnud. Neid võimisi nägema oli huvitav minna. Polnud halba kahtlust, et sind ehk pettus ootab, nagu sarnastel etendustel, kus debütant enesest täie teadvusega ette kuulutada lasknud, et sa lähed vaatama parimat kogu Euroopas. Ka puudus reklaamis see lautav ettekuulutus, nagu oleks plastiline tants meil kõige esimene kunst ja nagu püsiks kogu Eestimaa ainult debütandi esinemisel ülal.

Peab tunnustama, et ka ilma hiiglareklaamita pr. Parts saalitäie publikut kokku oli tõmmanud ja ta esinemine jättis väga hea mulje. Oli vääratusi, kuid oli ka kõrgeid saavutusi. Esimestena tuleks ära märkida kõige esimene number („Heljuvad jooned“). See number kannatas oma lühiduse ja kindlusetuse all. Tast ei jäänud peaaegu midagi järele. Ennem oli see — ebamäärased liigutused, kui „heljuvad jooned“. Orkester segas siin tuntuvalt ebatäpse viivitleva kaasmänguga, mis nähtavasti tantsjanna tuju võttis, millega osalt ka seletatav numbril ebaõnnestumine. Aga ka üldiselt tundus selle numbril kompositsioon kaunis väär-sena, iseäranis, et tantsu nimetus väga õhulist, õrna ja peent käsitlust ootama paneb — ehk ka väga suurejoonelist, ekspressionistlikku, — kuna aga midagi sarnast polnud ja muusikaliseltki number üldse kahvatu. Teiseks vääratuseks oli kuues number („Vandeseltsiline“ — pidi vist olema „vandeseltslane“). See tundus otsituna, rütm asjata liig traagiline. Pr. Parts kujutles vandeseltslast rohkem rõhutatud märtrina, kuna aga heroiline käsitlus tänuikum oleks olnud. Vandeseltslane on ikkagi enam-vähem revolutsionäär. Selle numbril võtted olid liig tihedad, liig kokkukuhjatud. Ei ole

Elmerice Parts.

soovivat pakkuda liig peeneid keerulisi lahendusi elamustes, mis üldiselt suured ja lihtsad.

Kuid teistest küljest võiks soovitada probleemide viimistlemist, mitte nii rutulist läbivõtmist, nagu ülal öeldud „Heljuvates joontes“ ja veel mõnes teises numbris avaldus. Liig lühike käsitlus mõjub katkena, kavandina, ei lase veel vastukaja tõusta vaatajas — ja juba lõpp. See jätab külmaks. „Grotesk“ (nr. 4) pääses ainult sellega mõjule, et teda korraldi. Muidu oleks ta huvitavaks katteks jäänud.

Numbrid, nagu „Erootika“, „Tango“ ja „Pulma poiss“ õigustavad pr. Partsile rohkem, kui ta reklaam seda lubas. „Erootika“ käsitlus, rütm, iga samm ja poos mõjus ehtsana, kütkestavana, süütavana. Siin polnud midagi võltsi, otsitut, see oli kunstnikuhingest läbi käinud eneseavaldus. „Tango“ (õnnelik mõte omapärastada enam-vähem populaarseid tantse!) oli jõuline, kaasakiskuv, hästi läbitöötatud, puhtalt filigree-ritud, vägev ja algline. „Hispaania motiivis“ tundus, et tantsjanna küllaldaselt oma jalgade painduvuse ja väleduse üle ei valitsenud, muidu oli see number suurepärase omas poseerivas graatsilikkuses, mida suuresti tõstis pr. Partsi hea miimika, mida eriti kõikide numbrite juures nimetama peab. Väga kena number oli ka „Rõõmus meel“, — kahju, et muusika selles liig aeglane oli, mis palju riisus tantsu kergusest, armsusest ja elujõust.

Päris triumfi saavutas pr. Parts rohkearvuliselt publikult oma lõpunumbriga („Pulma poiss“). See Eesti rahvatantsule ehitatud number mõjus täieliku üllatusena. Midagi sarnast pole meie omadelt tantsjannadelt veel saanud. Kaks kolm rahvatantsu võtet oli pr. Parts välja arendanud tormiliseks lõbusaks tantsuks,

mille kaasakiskuv rütm mõjus haaravalt. „Pulma poiss“ — see oli tabav nimetus.

Üldiselt kokku võttes — pr. Parts sundis vaatama, kaasa elama. Ta ei „kombineeri“ ainult omi tantse, ei loo ega nüansseeri neid ainult mõistusega, intellektiga. Tal on seda sisemist tundmust, mida igal kunstnikul olema peab, et omapärastada ja kõita. Plastika selle eelduseta on surnud väänlemine, — mingi tehnika ega mingi kehaline ilu ei pääse selleta täielikule mõjule, vaid jääb hingetuks läbimõelduks kombinatsiooniks,

olgu seal juures üksikud kehaosad ka jumal teab kui „ilmekad“.

Ilmakuulsus pr. Parts ei ole. Kas ta selleks saab, ei julge öelda. Kuid suurem osa ta programmist ja selle täitmisele on kahtlemata täiesti vastuvõetav igal pool ilmas, astugu tantsjanna üles kus tahes. Seda tunnustada pärast tantsjanna võimiste nägemist on meeldiv meie oludes, kus kõrvulukustava reklaamiga loigatakse rohkem loorberid, kui tõeliste võimistega. R.

VIIMNEPÄEV.

WALTHER NITHACK-STAHN'i romaan.

Tõlkinud J. R.

6

„Millise rõõmuga tervitatud põhjuse amak-sime valitsustele meiega kui kurjategijatega ümber käimiseks! Ja kui kahtlane ettekuulutus täide läheks, kui inimsugu tõesti hävitataks, siis, arvan mina, tahame meie kiiduväärilise-malt hukkuda kui niiviisi möllates. Meie viimne pidustus olgu aus võitlus vabaduse eest, rõhu-tute õiguste eest!“

Kõnelejale ei avaldata enam kiitust; näib, kui oleks mõtete koorem kõikide peale lasku-nud. Philander hüüab aga pilgates: „Väga tubli! Täiesti kõrge ülemuse käsu järele! Kui-das on ometi nullitsanurkadel öeldud? „Teh-kem igal juhtumisel nimsoole au“... hahaha! Lootke aga, et taevas maa peale tuleb — ja, tule ja väävliga tuleb see! Toon oma taeva parem aegsasti alla! Rõhutud saavad minust paremini aru!“

Vastuseks leegitseb ja raksus väljas taevas, kuna Philander pinkide vahelt läbi ja uksest välja ruttab. —

Rõhutud vaikusse räägib üks vana mees: „Panen ette, et tööliste juhid üldise töö seis-mapaneku üleskutsele juure lisaksid: Paneme töölistele südame peale kõik eelseisvad sünd-mused külmavereliselt ära oodata ja hoiatame seadustest üleastumiste eest.“

„Seal pidada ju õieti külluses kõike olema.“
„Meist kihutatakse üle.“

Üle kitsa õue, kuhu vähm alla krabiseb, jookseb Philander keldritrepi poole ja sealt ast-meid mööda alla pimedusse. Ta seisab natu-kene aega ukse taga, kuni jälle rahulikumalt hingab, siis astub ta tumedasse hämarusse.

„Tere õhtust, ema.“

Akna ääres olevast voodist kerkib kõhn käsi. „Tuled sa ometi kord?“

„Ema, sul pole ometi kunagi oma raamatuga igav, kui sa ka kõik peast tead.“

„Mul oli hirm sinu pärast, niisuguse ilmaga.“

„On see juba jälle läbi sadanud? Mis —?

Sa ujud ju peaaegu vihmavees! See äranee-tud auk siin all! Tule siia!“ Ta tõstab põdura üles, kannab ta lõhkiise sohva juure, paneb ta sinna pilkali. Siis pühib ta vee ära ja topib aknaaugu kinni.

„Käisid sa pealkirikus?“

„Muidugi.“

„Jumal olgu tänatud. Ta on minu palvet kuulda võtnud. Ja, ja, kui Issand juba nii tõ-sist nägu näitab, siis tuleb ta nii mõnelegi meele. Oli ka palju rahvast kirikus?“

„Üks õungi poleks saanud maha langeda.“

„Võib olla päästab ta neid veel kaheteist-kümmendal tunnil kui tuletulki tulest.“

„Ema, kas midagi süüa on?“

„Ülevalt herrased saatsid natukene. Söö muudkui.“

Philander jäндab ahju kallal. „See raa-suke? See rikas tõug?“

„Peab tänuilik olema. Tead sa, üsna ülevallt tuleb see.“

„See ei aita midagi,“ ütles arg naiselähäl.

„Sa ei saa minust aru —“

„Võta aga. Ma söin koju tulles kõhu täis. Mõtle ometi, Reinveini jõiin ma.“

„Ah —?“

„Keegi hea sõber ostis mulle.“

„Ja, häid inimesi on veel olemas. Ja nende pärast ei hukku Soodom täiesti.“ Haige sööb värisevate kätega.

„Tead sa, ema, homsest peale hakkame meie ka kord hästi elama. Toon sulle hirm-sasti kõike koju.“

„Minu poiss — said sa viimaks ometi tööd? Veel ilma lõpukski?“

„Ja, miks ei peaks minagi midagi teenima? Mina olen ka inimene! Iga inimene teenib midagi!“

Ema õhkab: „Kui aga mina veel suudak-sin...!“

„Sina — ema? Sa oled omale maapealse taeva ära teeninud! Seitsekümmend aastat

oled sa kuiva leiva pärast orjanud! Minu isa on sind petnud, ilm on sind petnud! Mina olen sind nälgida lasknud!“

„Philipp, ära karju ometi nõnda!“

„Tahaksin nii kõvasti karjuda, et kõik, kes seal üleval meie peade kohal elavad, seda kuuleksid, et see kostaks kõige kõrgemale korrале ja veelgi kõrgemale! Sa oled ära teeninud, et sa siidipatšjadel lamada võiksid, et sul iga päev praadi ja magusat viina oleks, et kuulsamad arstid tuleksid ja sinu terveks teeksid! Ja kui sa ikord sured, oled omale igavese õndsuse kõige kõrgemas taevases ära teeninud!“

„Laps, ära räägi niisugust patujuttu. See on kõik heldus.“

„Ah nii, hm, seda arvas kirikuõpetaja ka.“

„Näed sa. Mis ta siis muud oma jutluses rääkis?“

„Imeilusti rääkis ta, väga ilusti. Me pole midagi muud, kui ainult viha ära teeninud, ja kui me varsti kõik ära põleme, peame meie õnnelikud olema, et me igavesti edasi ei põle.“

„Ema nikutab peaga. „Aga me oleme lunastatud. Kuidas ma selle üle rõõmus olen! Sinna pole enam palju aega, kui meie koju jõuame. Ja sina tuled kaasa, minu poiss, ja oled jälle üsna sirge, niisugune kui sa lapsena olid. Tõesti, sa olid kui väike ingel, enne seda kui tõld sinust üle sõitis.“

„Jah, ning sõitis nii ruttu edasi, et me kunagi polle teada saanud, kes need herrased olid, kes minu vaese omaks tegid. Jurnal õnnistagu neid, neil oli vist suur rutt!“

„Ah, las need inimesed olla, nemad on oma palga saanud. Tead: et me nii vaesed ja viletsad oleme olnud, saab meil siit ilmast lahku mine kerge olema. See on siin ainult üks hädaorg.“

„Jah, ema.“ Philipp põlvitab ema ees, äkki peidab ta näo ema sülele ja nuuksub.

„Ema silitab tema pead. „Ära nuta, poja-kene, me oleme kui unistajad...“

*

Läbi eeslinna uulitsate kihutab kantseri auto, see peatub ühe väikese suvimaja ees, mis sest ajast näib pärit olevat, kus eeslinn lihtne küla oli. Vana pereemand, kellele kantseri oma nime ütleb, ei tea mitte, kellega ta räägib ja lasseb kantseri pimedas eeskojas oodata. Ka pilk-kade, valgete juustega kõhentu rauk, kes kantseri oma raamatutega kaetud seinte vahel vastu võtab, uurib teda üle prilliklaaside vaadates kui võõrast.

„Kuidas teie nimi oli?...“

„Ma olen kantser.“

„Vaata ometi“ — üle kitsaste huulte libiseb naeratus — „Pole märgatagi, et te nii rasket

koormat kannate. Ja nüüd veel — mis kõik nendele õlgadele on koormatud!“

„Just see toobki mind teie juure, herra professor.“

Nad istuvad vastamisi esiisadelt pärandatud tugitoolidel.

„Minu juure? Ma pole kunagi poliitikamees olnud.“

„Seda ma ei otsigi. Otsin mõtlejat, kelle jalge ees ükskord istusin. Otsin nõu kõige targema juurest, keda ma elavate seas tunnen.“

„Oh...“

„Te ütlesite kunagi, teie, Plato õpilane, et ainult mõttetargad riiki juhtima peaksid. Pole seda kunagi nii selgesti tunnud kui nende päevade sees. Aidake mind. Ütelge: kuidas lähete hirmsale sündmusele, mis meid ähvardab, vastu?“

Kitsad sinise soonestikuga raugakäed on järelmõttlevalt kokku pandud. „Mis seal karta on?“

„Seda, millest meie aru ei suuda saada.“

„Mis esimesel pilgul hirmutada võiks, on see enneolematu. Aga see näib ainult nii olevat. Kui ma täna vara hommikul läbi oma aiakese läksin, nägin üht õitsvat oksa, mille eilne pikseilmaga kaasas käinud torm katki oli murdnud; oks oli närbunud. On see nüüd midagi muud kui ühe taevakeha hävinemine? Me nimetame üht sündmust väikeseks, teist suureks. Õieti on kõik, mis juhtub, ühesugune. Lõpimatutes pole mõõdupuud, mis ära määrab tähtsa ja tähtsusetat. Vahetpidamata hävinevad ilmad meie ümber ja meie sees, tõusevad uued. Kes selle mõttega harjunud, kuidas peaks teda lugematu hulga tähtede seast ühe hävinemine tasakaalust välja lööma?“

„Ikkagi tähe hävinemine, mille olemasolust meie ärarippuvad oleme.“

„Hea küll, inimsugu sureb välja — kas see mitte tema saatus pole?“

„Ta ei sure mitte välja, tema lohkav elu lõpetataks ühe korraga.“

„Kui nii paljudel üksikudel inimestelgi.“

„Seda üldist lõppu tähele pannes tungib seda sagedamini küsimus üles: oli tervel sellel elul mõte? Herra professor — milleks me elasime?“

Õpetlane võttis verest tühjad käed koost ja kummardub nende üle, kui tahaks ta nende joontekirjast lugeda. „Nende küsimuste ettepanek tähendab kõiksuse inimese sarnaseks tegemist. Seega astume sinna pimedasse piirkonda, kus lõpeb teadmine. Siin peatan mina kui mõtleja ja ütlen: ilmal on see mõte, mis ma talle annan.“

„Ja missuguse mõtte annate aastatuhandeid elanud inimesoole? Seal need teie raamatud — milline määratu arv mõtteid sinna on kokku kogutud! Millised õnnistatud tundide sünnitused! Kui palju mõtteid neis raamatutes püha südameverega kirjutatud on! Mis loodab ja kaebab ja rõõmusteleb nendel lehtedel, mis ehitab seal tuhande käega vaimlistest telliskividest üht üliinimlikkuse torni!... Ja sellesse vaimlisse ellu, mis vaevalt alanud ja juba suuri edusamme on teinud — tormab äraeksinud tulekera ja teeb selle pihuks ja põrmuks. Kõik on asjata olnud!“

„Kuidas nii asjata? Iga looming kannab oma väärtust eneses. Mis ühegi hetke elanud, pole asjata elanud.“

„Nii räägib teie mõtleja, kes ettevaatlikult kobab. Aga see ei rahulda mind, ja niipalju kui teid tunnen, ka teid ei rahulda see mitte. Te õpetasite kunagi, et ainult maailmatarkuse pärast maksab mõelda, ja et see tarkus sealt alata, kus teadmine lõpeb. Sain ma õieti aru?“

Kõrge, paljude kortsudega ots niikutab pilkkamööda, tähtsalt.

„Siis palun teid: rääkige nüüd kui tark. Ütelge oma viimane arvamine. Kui meie olemasolu kesk lõpmatust ainult üks hetk oli — elasime meie ainult sellele hetkele?“

Vanade, kauniste käte mäng, millede teravad sõnmed kui mõtete katsesarved pilkkamööda liiguvad, algab uuesti. Kõlgub vanamoelise kella tilgut. Väljas loikkavalt õitsvas aias, mis läbi madalate akende paistab, laulab räästas.

„Meie elame — olen selles veendunud — ühes vaimuilmis, mis muudatuste läbi ilmaruumis küll puudutatakse, aga mitte ei hävitata. Midagi kõigest sellest“ — ta osutab käeliigutusega raamatute ridadele — „ei lähe kaduma. Kui see ilm kaob, siis ilmub see täielikumana kui enne, kõiksusse uuesti. Vaimulisem on see ilm, mis praeguse järel tuleb...“

„Ja meie? ... Mis saab meist?“

Suured, selged silmad näivad mõttes klaaside taga taanduvat... „Igati meid on meie sisimas paik, kus ta iseenesega üksinda olla tahab. Lubage mul selle küsimuse peale vaikida.“

Kantsler tõuseb üles. „Täna. Tähele panes uusi, raskeid otsusi, olete mulle ühe tunni, kus võisin hinge tõmmata, kinkinud. Kui ma saaksin veeta need päevad nii kui teie! Mis te teete?“

Jälle vaikne naeratus. „Mina kirjutan oma raamatu kallal, „Tõde ja tõelikkus“ edasi.“

Nüüd libiseb ka üle kantsleri mureliku näo rõõmutuksatus. „Just kui voolaks elu otsata edasi.“

„Võime ka ütelda: just kui tuleks iga päev lõpp. Nii elan ma sest saadik, kui mõtlen.“

„Miks ei mõtle kõik nõnda? Kui ülev võiks see lõpp olla!“

„Ja, teil on rahvas juhtida ja see on — ebatarkade hulk. Pealksid teile suured mõtted pähe tulema.“

„Mul on üks mõte tähtsam kui kõik teised: see on kapteni mõte põhjavajaval laeval: lõpuni vastu pidada...“

Käepigistus, tumm tervitus. —

Kuna vana õpetlane kirjutuslaua kohal kummardub, kihutab kantsleri sõiduriist minema.

*

Suurlinn on rahutum kui eile. Tegevusetat inimeste hulgad voolavad otsatus rongikäigust läbi sõiduriistadest tühjade uulitsate, peade kohal lehvivad lipud ja heljuvad nimelauad suure tapluse teadaandmisega. Seal müürikuulutuste ees paisub lugeja rahva hulk. Seal on lugeda midagi sarnast: „Rahvapäetus“... „Teaduse otsitud põhjus“... „Ärge laske endid eksiteele viia“... „Viimne kohus mammona teenrite üle“... „Verevalamiseta ilmasõda“... „Kauaoodatud rahu maa peal“... Üsna selle kõrval on valitsuse üleskutse: „Tähtede seis taevan väljaarvamist mööda“... „Midagi kindlasti ette kuulutada on võimatu“... „Hädaoht pole vähenenud“... „On väga kahetsmisväärne, et suurel osal töödtegevast inimekonnast põhjendamatu umbusaldus teaduse tõsiduse ja valitsuste vastutustundmuse vastu on. See osa tahab meie maapealse elu ülejäänud osa vihabidamisega täita. Meie peatset hulkumist arvesse võttes pealksid õigemini kõik, keda inimeseks kutsutakse, vaikses palves ühinema. Me loodame inimlikkuse auks, et see sõjakuulutus tähele panemata jäetakse; loodame, et ka need, kes meie muret ei jaga, vähemalt lähema päevade asjadekäigu ära ootaksid, enne kui nad võitluse algavad, millel vastasel korral mingisugust mõtet poleks. Mõtelgem ja tegutsegem kõik, kui läheneks lõpp!“

„Väga hea!“ hüüab keegi eestpoolt ja näitab sõnmega viimaste sõnade peale. „Kantsleril on õigus! Inimesed! Nüüd mõtelge ja tegutsege! Ärge seiske ja vahtige! Ärge jooske enam jalutama! Ärge tülitsege minu oma ja sinu oma pärast!“

Ja kaugele kostab see hää, kui juhi hää, nii et möödasõnkivas rongikäigust kõik pead kõneleja poole pöörduvad, plakaadid ja lipud peatuvad: „Ilm läheb hullka! Minu oma ja sinu oma on kõrvale heidetud! Seal pankades on kuld hoiul! Mis, kuld? Seal on kaubamajad laest põrandani kaupu täis! Mis te mõtlete? Seal on võõrastemajad — milks te ei

istu laua ääre? Seal rikaste korteris on kõike teie jaoks — tahate enne kartlikult koputada? Kõik on teie! Kõik on teie!”

Inimeste salk, kust häääl kajab, on ärevusse sattunud; itõugatakse ükssteist, et julget kõnelejat näha saada, aga see väike mees poeb ruttu kui ujuja läbi rahvamere ja ongi kadunud. — Peatarnajäänud rongikäigust hüütakse:

masinate juure, panevad rongid liikuma — on juba kuulda igasugustest õnnetutest juhtumistest. Sadamalinnades joostakse tormi väljasõitvate laevade peale, passita ja sõidurahata tungib üle määra reisijaid laeva ja nõuab laevajuhtidelt kõige äärmisemat ruttamist. Isegi lennumasinad tüüriivad julges lennus üle maailmamere, kui kodumaad-otsijad linnud... Ja

LÄTI UUS

VALITSUS.

Haridusmin.
K. Straubergs.

Sisemin.
A. Birzneeks.

Pea- ja kohtumin.
V. ZAMUELS.

Rahamin.
Ringolds Kalnings.

Teedemin.
J. Pauluks.

„Ärge laske endid sellest lurtjusest segada! Edasi vabaduse ja õiguse eest!”

Jälle kõmab uulits sammudest, lehvib lõppematu rida punaseid lippe, laulavad karedad mehehäälled...

Müüri ees loeb rahvahulk ikka edasi:... „Äraarvamatu viletsus ähvardab meid kõiki, kui te ühenduse katkestate ja seega söögiainete juurevedu talkistate. Nii lühike kui see aeg ka olla võib, mis meile elamiseks on määratud, aga see enesteloodud viletsus jõuab ruttemini kätte ja teeb maapealse elu põrguks...”

Põllutöömin.
E. Bauers.

Sõjamin.
p.-leitrn. Birkensteins.

kõik neist ennekuulmatutest rännakutest osavõtjad, kes tuhande ojana laiali valguvad, kutsutud või kutsumata, tähelepanemata, kas nad ulualust ja ülespidamist saavad, vähega varustatud, kui lähikesid lühikesele külaskäigule on... vennad, kes teineteist pool eluaega näinud pole; mehed, keda elukutse või hingeline võõraksjäämine naistest lahutas; emad, kes oma kaugelviibivat last veel kord kaelustada tahaksid — kui neilt kõigilt küsitaks, mis neid rahutus kiiruses muretsedes ja igatsedes edasi kihutab, ei mõistaks nad midagi muud ütelda kui: Koju!

Lennumasinad keerlevad igas suunas maa kohal. Vaatleja näeb iseäralist pilti. Igal pool roomavad pilkad raudteerongid, nähtavasti on nad väga täis, nähakse inimesi vagunite katusel istuvat. Ja just kui oleks neist rongidestki vähe — maanteed kihisevad sõiduriistadest ja jalakäijatest — risti ja põiki liikuv tuhandepealine rändajate kari.

Igast ilmakaarest teatatakse üht ja sedasama. Raudteejaamades on suur tung; tõrkuvaid ametnikke summitakse vägivallaga oma kohust täitma, mõnikord ronivad võhikud üles

Suur vabrikuõõ on tühi. Korstnad vahivad mitteduitsedes sinisesse taevasse, masinakodade kaarakende taga ei liigu midagi. Ainult ühes päikesest palavaks kooetud nurgas väriseb ja suriseb midagi. Seal põrmitsevad kaks kollase säruga hiiglasilma ülespoole, kaks peegelduvat kaussi, milledes päike hiilgab. — Seal kõrval istub inseneer üksinda. Tema pilk uurib jõumootjat. Nii kõrgel pole näitaja veel kunagi olnud... Kui oleks kiirteallikas seal üleval kahekordseks muutunud. Mõru naera-

tus — siis vajub inseneeri pea rinnale. Pole enam suitsu linnade kohal, pole enam vormitud korstnaid, pole enam musti süsi, mida inimese käed sügavuses kaevavad. Igal pool puhastes majades on jõud ja valgus ja soojus; uuditsad, küllateed on isegi öösel pehmest särast valgustatud. Piinav talv on ära võidetud; linna kiviulitsast, linnast väljas — põllust voolab salapärasest suveõhku, mis sulatab jää ja lume, aheldab kevade sügise külge, vahetpi-

damata kestab õitsev elu. Nüüd alles on maa-kera täiesti päikese laps, selle poolt järeljätmata hoitud ja toidetud kokkukogutud jõuga. Ja et päike sooja lõpmata jagab, valmis tulhandesse kaussi kallama — kuidas see inimeste vaeva vähendab, kergendab inimeste saatust! Kui palju vähem on nüüdsest peale põhjust kaduseks ja riuks, kui kõigile see allikas voolab, kergesti ära võidetud ja kergesti jagatud! Ja, päikesepaistelise hakkab maailm.

(Järgneb.)

INIMENE JA PAHAVAIM.

J. EDGAR PARK'i mõistujutt.

Igal õhtul, kui inimene heitis magama, ilmus üks vägev pahavaim ja viskas teda mingi sügavasse kuristikku, porri, müllkasse. See pahavaim oli nii suur, et ta varjas kogu taeva. Nagu kange tuul tõstis ta inimese keha maa pealt üles — ja oli ka väga meeldiv nõnda õhus edasi sõuda, aga muda, millesse pärast heideti, see oli väga räpane.

Kord otsustas inimene pahavaimule vastu hakata. Ta kinnitas jalad kõvasti maale ega lasknud enmast kaasa viia. Ja oma üllatusseks leidis ta, et suutis vastu seista. Pöörase võitluse järele jäeti ta rahu. Ja ta magas hädaohhtikul pinnal kogu öö läbi. Alatasa valvel olles tegi ta seda veel mitmelgi ööl.

Hulga aja järele juhtus, et jälle magama heites märkas ta tiba-tüllukest putukat, kes rohus sinna-tanna siples ja eksides tema jalge vastu tõukas. Magades küsis ta ingliilt, kes unenäos tema juure oli tulnud, kes olnud siis see imelik, väike olevus. Ja ingel vastas temale:

„See oli lendav madu, kes sind varem ilka kuristikku paiskas!“

„Küll on see aga väikseks jäänud!“ hüüdis seal inimene imeliks pannes.

Selle peale vastas temale ingel:

„Oh ei, nii suur oli tema alati — a g a s i n a o l e d k a s v a n u d!“ Tõlk. J. M.

PEATÜKK TERVISHOIUST.

LASTE PIIM.

Kirj. veterinaärarst ILMJÄRV.

Tähtsamaks lisatoiduaineks lastele, iseäranis rinnalastele, on lehmapiim, mis pärast ka lastele antavale piimale rohkem nõudeid ette pannakse, kui harilikule tarvituspäimale. Lastele antav piim peab hea olema. Piima headuse all mõistetakse mitte nimelt seda, et ta võltsimata, puhas ja tarvilisi aineid sisaldav oleks, vaid et ta ka terve oleks, s. o. ei sisaldaks eneses mitte haiguse tekitajaid ja ka teisi kahjulikke aineid, missugust piima aga ainult tervetelt lehmadel saada võib. Peale selle on tähtis, et laps alati ühesuguse koosseisuga piima saaks.

Maal on võimalus lapsele piima valida ja peasjalikult ühe lehma piima tarvitada, kuna aga linnas, kus igalühel omal lehma ei ole ja piima osta tuleb, sagedasti ka veel mitte ühest kohast alati, see läbiviimatu on, et laps alati puhas, ühesuguse koosseisuga piima saaks. Ehk küll linnades aeg-ajalt piima headust kontroleeritakse, tuleb siiski piima võltsimisi sagedasti ette.

Et linnades võimaldada lastele puhas, võltsimata, tervet ja võimalikult ühesuguse koosseisuga piima saada, hakkasid esiteks väljamaal, suuremate linnade lä-

heduses, neis majapidamistes, kus eeskujulik ajakohane karjapidamine „lastepiima“ asutused tekkima. „Lastepiima“ võivad, nagu seda ka meie linnade määrused nõuavad, need majapidamised müügile alles siis saatma hakata, kui nendes majapidamistes olev kari, karjalaudad ja majapidamine teatavatele nõuetele vastab, millest tähtsamad oleksid:

1. Kari peab terve, eriti tiisikusest vaba olema. Ilma loomaarsti tunnistuseta karja tervislise seisukorra kohta ei anta luba „lastepiima“ turule saatma hakata. „Lastepiima“ kari jääb alati loomaarstlise valve alla. Loomaarst teeb perioodilisi tervise järelvaatusi karjas, kusjuures haigeks jäänud lehmad lüpsi-korrast kõrvaldatakse.

2. Lehmade lüpsjad peavad ka terved olema, sest haige, iseäranis hakkava haigusega lehmaliipsja võib käte, kõha jne. abil haiguse idud piimasse edasi anda. Lüpsjate tervislise, eraldi hakkavatest haigustest vabalemise kohta, peab tervishoiu-arsti tunnistus olema „lastepiima“ müügile saamiseks luba saamiseks. Tervishoiu-arst teeb perioodilisi lüpsjate tervise järelvaatusi, haiged lüpsist kõrvaldades.

3. „Lastepiima“ kari peab puhtas, kus sõnnik iga päev võimalikult sagedamini välja viiakse, alati värske õhuga laudas viibima.

4. „Lastepiima“ lehmad, iseäranis nende udarad, peavad alati puhtad olema.

Laut, kus lastepiima jaoks määratud lehmad asetsevad.

5. „Lastepiima“ nõud peavad alati puhtad olema.

6. „Lastepiima“ peab müügile saadetama ainult puhastes, patentkorgiga kinnipandud pudelites.

7. „Lastepiima“ karjale antav toit peab rikkumata hea olema ja käib loomaarsti kontrolli alla.

Praegu töötab Eestis ainult 1 „lastepiima“ asutus — Läänemaal, Taebla mõisas, kust igapäev piima Tallinna müügile saadetakse. Taebla mõisas on Friesi ja Angleri tõugu kari, kes kauemat aega loomaarstlike valve all. Karjas ettetulevatest haiguste juhtumistest teatab mõisa omanik viibimata loomaarstile, kusjuures lehm, kes haiglane paistab olevat, lüpsikorrast kohe kõrvaldatakse kuni loomaarsti kohalejõudmiseni ja lehma järelvaatuseni.

Lehmalüpsjate tervislike seisukorra järelvalve käib tervishoiu-arsti alla, kes järjekorralisi tervislisi ülevaatusi toimetab. Peale selle valvab tervishoiu-arst ka teiste tervisliste nõuete täitmise järele.

Majapidamises käes kirjutavad tervishoiu- ja loomaarstid järelvaatuse tagajärjed, leitud puudused ja tehtud korraldused kontrollraamatusse.

Karjalaut Taeblas on avar ja tarviliselt valge. (Pilt nr. 1.) Põrand, nõnda ka sööma- ja joomanõud on tsemendist, mis hõlbustab nende puhastamist.

Peale harilikku igapäevase lehmade puhastamise

puhastatakse lehma veel igakord enne lüpsi (pilt nr. 2), kusjuures udar veega puhtaks pestakse ja puhta rätikuga kuivatatakse, kuna lehma küljed, et viimastel tolmu ei oleks, mis piimasse võiks sattuda, puhta lapiga üle puhastatakse (pilt nr. 3). Lehmade puhastajaks on eraldi inimene.

Lüpsjad kannavad kõik üleni valgeid põllesid ja valgeid paarätkuid lüpsi ajal. Enne lüpsi pesevad lüpsjad oma käed seebiveega harja abil põhjalikult puhtaks. Peale iga lehma lüpsmise pestakse käed uuesti ja kuivatatakse. Lüpsinõudena tarvitatakse üleni kaanega kaetavaid kurnajaga kumera põhjaga lüpsikuid. Lüpsitakse lüpsiku kaane sisse kinnitatud trehtrisse, mille põhjas kahekordne, puhastatud vatiga vahelt täidetud, sõel. Igast lehmast saadud piim viiakse kohe piima hoiuruumi, kus ta uuesti läbi sõelade veel kord kurnatakse ja jahutatakse. Sel moel saadud piima kohta võib öelda, et ta puhas on.

Peale tarvilise jahutamise hakatakse piimaga pudelid täitma. (Pilt nr. 3.) Et käsitsi täitmisel raskem puhtuse nõudeid silmas pidada, siis tarvitatakse pudelite täitmiseks villimise aparaati. Villimisaparaadist võetavale pudelile pannakse patentkork peale, mis korkimisaparaadis kinnitatakse.

Lastepiima jaoks määratud lehmade pesemine.

Täidetud ja kinnikorgitud pudelid pannakse kastidesse, milledes nad edasi lähtekohale saadetakse. „Lastepiima“ asutuses Taeblas on lüpsikord maksimas.

„Lastepiimana“ ei või tarvitada:

1. Piima pärast lehma poegimist ühe nädala jooksul.

2. Piima lehma kinnijäämisel.
3. Soolase maitsega piima.
4. Viha maitsega piima.
5. Punast värvi piima.
6. Verist (verekiudega) piima.
7. Sinakat — verist piima.
8. Sinist värvi piima.
9. Limast, venivat piima.
10. Mädahaisulist piima.
11. Udarahaigete lehmade piima (udara paistetus, punetus, kõvaksmine jne.).
12. Rõugeid põdevate lehmade piima (villid, vistrikud, kärnad nisadel).
13. Pikaldasi seedimishaigusi põdevate lehmade piima.
14. Kõhust lahtiolevate lehmade piima.
15. Paisetes, paistetustes ja muhkudes olevate lehmade piima.
16. Suguosade haigusi põdevate lehmade piima (lima- ehk mädavool).
17. Äkiliselt haigeksjäänud lehmade piima.
18. Kollatõbe põdevate lehmade piima.
19. Palavikus olevate lehmade piima.
20. Hakkavaid haigusi põdevate lehmade piima.

Pudelite täitmine lastepiimaga.

M Õ N D A S U G U S T.

Angerja signemise saladus leitud.

Kõigi aegade õpetlastele on suuremaks mõistatuseks olnud meie hariliku angerja signemine ja elu esimestel kasvuaastatel. Kuigi see ei ole kes teab kui tähtis probleem, mille lahendamiseks palju oleneks, pakub küsimus iseendast selletõttu huvitust, et mitte ainsal suurelikul seni korda läinud ei olnud angerja kudemist ja kasvamist jälgida. Kõik zooloogide sellekohased katsed on tagajärjetult lõppenud.

Juba Aristoteles kurtis oma kirjutustes, et kellelgi korda ei lähe angerja kudemist näha, mille tõttu õieti teada ei ole, kuidas angerjas sigineb. Ta lahendas selle keerdküsimuse oma ajajärgu iseloomule ja teadmistele vastava näivi seletusega, et angerjas iseendast jõemust sünnib.

Kuni kaheksateistkümnenda aastasaja lõpuni jäi maksma Aristoteelse autoriteetlik otsus. Siis läks itaallasel Spalanzanil korda tõendada, et angerjad sügisel jõgedest merde lähevad, kuna kevadel merest määratu suur hulk noori angerjaid jõgedesse ilmub.

XIX. aastasaja lõpul leidis Itaalia teadlane Grassi Vahemeres angerja loode, mis oma kehaehituse ja kuju poolest täiskasvanud angerjast tunduvalt lahku läks.

Vähe aega peale seda organiseeriti rahvusvaheline nõukogu merede ja ookeani igakülgselt uurimiseks, mille tähtsamaks ülesandeks sellel alal oli tähelepanekute tegemine, kalapüügi võimaluste selgitamine.

Johann Schmidt, Daani õpetlane, uuris peaaesjalikult angerja bioloogiat. Terve rida raamatuid selle küsimuse üle tema poolt laseb aimata, kui raske on olnud angerja signemise saladuse lahendamine ja millist määratud tööd ja vaeva on see Schmidtilt kahe aastakümne jooksul nõudnud.

Kõige esiti oli tarvis angerja kudemise kohad leida. Selleks korraldati kõigis Atlandi ookeani osades püüdmised isesuguste võrkudega. Väljapüütud noored angerjad mõõdeti ära ja nii leiti raioonid ikka väiksemate ja sellega ka ikka nooremate angerjatega. Viimaks jõuti kohta, kus ühes kinnipüütud loodetega ka angerja kude kätte saadi. See raioon on põhjahommiku pool Antilli saari, 65" ja 48" pikkuse graadi vahel.

Angerja signemise käik on nende tähelepanekute põhjal järgmine: Igal sügisel ujuvad täiskasvanud angerjad Euroopa jõgedest merde, lähevad läbi Balti ja Vahemere ja ujuvad ära 4—5000 kilomeetrit, et kude heita peaaegu Ameerika kallaste lähedal.

Arvatakse, et vanad angerjad peale kudemist tin-
ginata sealsamas surevad. Kudest väljatulnud noored
angerjad algavad varakevadadel reisi Euroopa kallaste
poole. Jälgides noorte angerjate kasvu, läks Schmidt'il
korda kindlaks teha, et angerjad Euroopa kallasteni al-
les kolmandal aastal jõuavad. Peale kolmeaastast
kasvu tuleb angerja kehaehituses järsk muudatus ja nad
muutuvad niisugusteks kui neid harjunud oleme nä-
gema. Nad ujuvad Euroopa jõgesid mööda kaugele
maa südamesse, minnes läbi piiririikide ja lääne ning
lõuna-lääne Venemaa jõgede ja kaanalite süsteemi kau-
du kuni Volga jõe basseini.

Mis sunnib siis angerjaid tegema niisugust pikka
reisi Ameerika kallasteni, kas ei või nad kude heita
Euroopa kallaste ääres? Selle imeliku nähtuse põh-
jendust otsib keegi Prantsuse õpetlane ammumöödunud
aegadest. Arvatakse, et Euroopa kindelmaa millalgi
hoopis kaugemale Atlandi ookeani ulatas kui praegu ja
angerjatel, kes Euroopa jõgedes elutsevad, tuli palju
lühem reis teha, et Antilli saarteni jõuda, kus kudemi-
seks eriti soodsad tingimused.

Pärast taganes Euroopa põhja-ida poole ja anger-
jad, seotutena kindlast instinktit, peavad nüüd oma
pulumareisiks hiiglapika teekonna tegema, et pärast sin-
na surra.
— ste.

Ajalooline jänesejaht.

1808. aasta sügisel, Erfurti kongressi ajal, kutsus
Napoleon I Preisi noore printsii Wilhelmi, pärastise keisri.
Jena lahinguväljale jänesejahile. Oietj oli see suur pilge
Napoleoni poolt, mida ta aga õige tihti enda poolt alla-
heidetud vürstidele osaks laskis saada.

Kuid siiski oli just see jänesejaht juhuse, mis see-
kord korsiklase elu päästis.

Nimelt oli kaks Preisi noormeest, nagu arvatakse,
üliõpilased, vandunud Napoleonilt elu võtta. Nad hoid-
sid endid Jena tee ääres metsas varjul, pikkade mantlite
alla „musqueton'e" peites. Need olid trehtrisarnase laia
avausega laskeriistad, tosin väikeste kuulidega laetud,
mis laskmise juures laiali lendasid. Nii siis pidi mõ-
ni kuulidest ikka tabama ja Napoleoni surmama. Van-
delased olid kindlasti ette võtnud oma laskeriistu keisri
peale tühjendada, ka siis, kui tal mõni võõras vürst
kaasas sõidaks.

Kui nüüd vanker keisriga lähenes, nägid nad oma
meelepahaks Napoleoni kõrval ka Preisi printsii, nende
endi kuninga poega istuvat. Kuid printsii elu nad ei taht-
nud hädaohtu saata, sest kergesti oleks võinud mõni
kuul ka teda tabada. Nad lasksid tapariistad langeda
ja jätsid seekord tapmisekatse teostamata.

Napoleon sõitis aga varsti pärast seda ära, nii et
neil enam võimalik polnud oma katset korrata.
— g.

Shaljapin vajab puhkust.

Kuulus Vene bassilaulja Shaljapin, keda ka Tallinna
publikul juhuse kuulda oli, viibib praegu kontsert-
ringreisil Ameerikas.

Nüüd olevat Shaljapin väsinud ja pöördub aprillikuu
esimestel päevadel Venemaale tagasi. Seal kavatseb ta
Petrogradis või Moskvas ainult kahel häätegeval kont-
sertil esineda ja siis Krimmi puhkusele sõita. Nimelt
vajavat Shaljapini hääli pikemaajalist puhkust. — ste.

Kes on „gentleman“?

Igakord, kui seltskonnas kõne alla tulevad gentle-
man'i (aumehe, noobli mehe) tundemärgid, jutustab küll
vist ikka keegi tuntud anekdoodi Prantsuse aristokraa-
dist, kes võõras majas oli ära eksinud. Ettevaatamatult
avab ta kogemata ukse — vannituppa; vannis istub

keegi daam. „Vabandust, herra!“ hüüab aristokraat
ja kaob.

See pole aga veel midagi Hans von Bülovi kõrval.
Nii jutustab New-York'i sinfonia-orkestri kuulus juha-
taja Walter Damrosch oma mälestusis järgmist: „Kord
viibis Bülov Breslaus minu vanemate juures külalisena.
Mu ema oli tema auks jäneseprae valmistanud, kuid
suures rutus ja ärevuses soola asemel kogemata suhkrut
juure lisanud. Kui nüüd eksitus lõunalaua avalikuks tuli,
oli ta lohutamatu õnnetu; Bülov aga hakkas vahvalt
jänesele pihta ja tõendas, et kõigi roogade hulgast talle
suhkruga vürtsitud jänesepraad kõige enam maitsev.
Ta mitte ainult ei tühjendanud oma taldriku viimseni,
 vaid palus endale ka veel teise portsjoni tõsta.“

Vaadake, seda juba nimetan gentlemanlikuks.“

M. V. Rodsjanko †.

Vene riigikogu lühidas, kuid tormises ajaloos oli
tema viimisel esimehel, Mihail Vladimirovitsh Rodsjankol,
kahtlemata väga silmapaistev koht ja selle tõttu sai
tema nimi Eestiski tuttavaks.

Ta katsus vastu töötada meele tule poliitikale, mis
Venemaad kuristikute poole kiskus.

Tema ülesastumine kutsus muidugi terava rahulole-
matuse esile ja temalt taheti kord õukonna mundri kand-
mise õigus võtta, kord jälle talle aumärk annetada, mis
tema populäärsuse opositsioonimeelsete ees oleks pida-
nud kaotama.

Pärast valgete valitsuse lagunemist asus Rodsjanko
pagulasena Lõuna-Slaaviasse, kus materjaalselt õige vilet-
sais tingimuses elas, sealjuures alatasa kannatades Bel-
gradis koondunud vastaste ässituste ja tagakiusamiste all.

N A L I.

Õnnetus! „Ah, professori-herra, mõelge ometi,
maja kolmandalt korralt on laps alla kukkunud ja pole
mingit viga saanud!“

— Rahustuge, proua, arvan, et see siiski ikkagi pa-
rem on, kui et maja esimeselt korralt kolm last oleksid
kukkunud ja oma luud-kondid murdnud.

*

„Vanaisa, täna seletati meile koolis, et iga keha soo-
juse käes paisuvat. Aga see pole ju õige.“

— Kuidas nii?

„Sina istud ju kõik päevad ikka ahju kõrval, kuid
jääd sellest hoolimata alatasa vähemaks.“

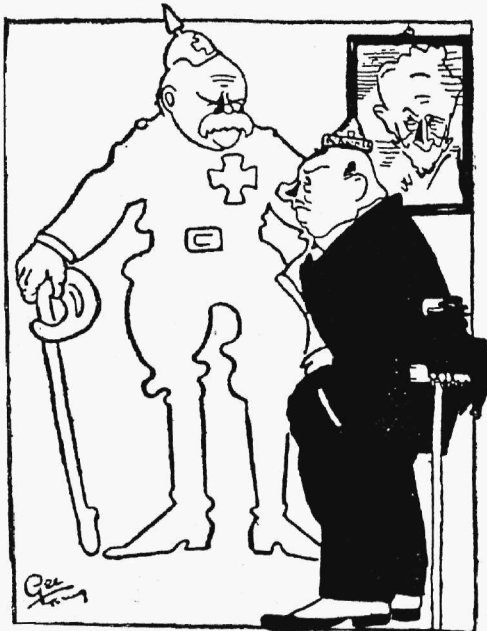
Paadialused omavahel.

„Ainult põlvili läks mul korda seda uuri rikkalt kodanikult enesele saada.“

Pabermarga maal.

(Il Pasquino, Turin.)

Bismarcki vaim: Mina olen raudne kantsler! 1)
Praegune kantsler: Mina olen paberine kantsler.

1) Teatavasti nimetati Bismarcki nõnda.

Hea nõu. „Kui ma oma mõrsja kosin, pean ka tema ema enda juure võtma; see aga läheks mulle liig palju maksma. Mida peaksin küll tegema?“
— Kosige ema; tütrest võib juba kergesti lahti saada!

*

Ainuke lootus. „Peaks ometi linnapea ise ka täna öösel siit üle selle konarlise raekojaplatsi minema!“
— Miks siis äkki säärane soov?
„Noh, kui juba tema ise siin komistaks, siis ehk võiks ka lootust olla, et uus prügitus käsile võetaks.“

*

Peab ruttama! Sõber: „Kuhu nii kiiresti?“
Noor arst: „Pean haige juure ruttama.“
Sõber: „Tule, joome enne klaas õlut!“
Noor arst: „Nii, et mu haige viimaks vahepeal ise terveks saaks?“

*

Kindel! „Õelge, herra doktor, mida peaksin kõha vastu tarvitama?“
— Ja, armas herra, on kahesugust kõha: üks tuleb alkoholist ja teine — aga teist laadi kõha teil ju ei ole!

*

Karistus. Kohtunik: „Et too mees teie tüdart on lubanud naiseks võtta ja hiljem oma töötuse murdnud, on selge. Kas leiate, et ta küllalt on karistatud, kui määraksime talle 500 kuldrubla trahviraha?“
Ema: „Ei, ta peab tema kosima!“

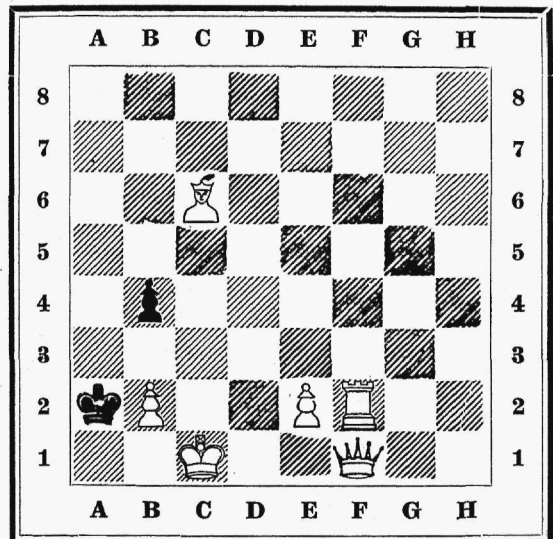
*

Endapaljastus. Seltskonnadaam: „Ah, ajad on nii halvaks muutunud! Pole maailmas enam ainsatki ausat inimest leida!“
Võõras: „Ärge kaotage lootust, proua; enda vigade äratundmine on esimeseks sammuks nende parandamisele.“

MALE.

Ülesanne nr. 7.

Toimetaja A. Burmeister.
Kokku seadnud F. Palatz.
Mustad.

Valged.

Valged: Kc 1, Lf 1, Vf 2, Oc 6, Se 2 ja b 2.
Mustad: Ka 2, Sb 4.
Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Ülesande nr. 4 lahendus.

1. Rd 4 — b 3, c 3 — c 2,
2. Lf 2 — f 3 annab matt.
1. (Rd 4 — b 3), Kd 3 — e 4,
2. Lf 2 — e 2 annab matt.
1. (Rd 4 — b 3), kb 7 ükskõik kuhu.
2. Rb 3 — c 5 annab matt.

Õiged lahendusi saatsid: F. Annik, F. Fishman ja A. Mets (Tartust).

Dr. Kraemeri ülesande nr. 3 on veel õieti lahendanud Paul Veski (Tallinnast).

Kirjavastused.

A. S—ma. Mingit kaastööliseks registreerimise tseremooniat meil ei ole. Kui meie ajakirjale kohast ja väärtuslist kaastööd saadate, siis avaldame selle ja võite ennast meie kaastööliseks pidada.

Sellest saadetisest ei kõlba midagi.

V. K. T—s. Jätsime selle osa Teie kirjutusest ära, kus oma kavandi ettepanekuga tulite; ei olnud põhjust Teie kavandit laiemalt tutvavaks teha kui teiste omi. Pealegi oleksite oma kavandi võistlusele võinud saata.

Sellel „Ao“ numbril on kaasandeks värvi-trükipilt A. Kalgorodovi maalist „Torm“.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

ÜLIKONNA-, PALITU-, MANTLI- JA
KLEIDIRIIET, LINAST JA POOL-
LINAST PESURIIET

IGAS HEADUSES SOOVITAB

HELSINGI riidekauplus

TALLINN, V. Karja tän. nr. 7. Kõnetr. 12-09.

Maitserikkas valikus

siidi, villast ja velveti,
meester. palitu, mööbli,
põranda- ja pesuriide-
kaupu, voodivaipu j.n.e.

Valitud headuses soovitab

K-m. „Sakala“.

Tallinn,

Kõnetr. 22-35.

Vana Posti tän. nr. 8.

Ommelge elektriga!

SINGER'i

õmblusmasinad perekonna, käsitöö ja tööstuse jaoks.

Masinate müük ka järeelmaksuga.

Viimased uudised.

Perekonna elektri-õmblusmasinad.
Elektrimootorid perekonna- ja käsi-
töö-õmblusmasinatele.
Elektri tiiventilaatorid õhupuhas-
tamiseks.

Palume lahkesti astuda meie ärisse, et nendega lähemalt tutvuneda.

Õmblusmasinate Ühisus. **SINGER** Sewing Machine Company.

Vabriku ladud ja kauplused: Tallinnas, Viru tän. nr. 12, Tartus, Viljandis, Haapsalus, Narvas, Pärnus ja teistes linnades.

Komisjoniagendid üle maa.

Foto K. Akel & Ko.

Endine A. Reisberg.
Rataskaevu tän. 2. Telef. 17-64.

Valmistab maitserikkalt ja meeldivalt:

Portreesid — postkaartest kuni kõige moodsamate tööstusviisideni.

Suurendusi — elusuuruseni.

Grupid — kuni 120 inimeseni.

Ateljee on kõige suurem Eestis, kõige täielikumalt tehniliselt varustatud, mis võimaldab lastest momenteid võtteid.

Ruumid avarad ja eraldi riietustuba tarvitada.

Pildistus väljaspool ateljeed sündmustest, ehitustest, vabrikutest ja tööstustest, spordist ning surnutest.

Kunstvalguseks oma lambid kuni 6000 küünlani.

!! Hinnad väga mõõdukad !!

Naisterahva

pealisriiete valmistamise

töötuba

Tallinnas,
Rataskaevu tän. nr. 14, krt. 7

võtab tellimisi vastu naisterahva üliriiete, kostüümide, palitute ja kasukate peale.

Töö kiire ja korralik.

Kauemal aegal väljamaal
töötanud.

Austusega

A. Paal.

„EESTI POLITSEILEHT“

ainuke administratiiv-õigusline aegkiri Eestis.

KAASTÖÖLISTEKS Tartu ja väljamaa ülikoolide professorid ja tähtsamad tegelased administratiiv-alal.

==== ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS ====

TELLIMISHIND: terve aasta peale 800 mk., poole aasta peale 400 mk., 3 kuu peale 200 mk. ja ühe kuu peale 70 mk.

„EESTI POLITSEILEHE“ kuulutused seatakse üles igas vabariigi politseiasutuses eraldi kuulutuste tahvlitele, kuhu nad jäävad kuni järgmise numbril ilmumiseni, seega leiavad kuulutused **kõige suuremat laiali-laotamist** rahva seas.

Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik E. V. politseiasutused ja postkontorid.

TOIMETUS JA TALITUS — Tallinn, Toompea loss. Kõnetraat 5—15.
Postkast 338. Jooksev arve Eesti Panga Tallinna osak. nr. 543.

Tõkkool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraaldused.
Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igatüki suguhalgustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Coo-
per. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Välkkesed röömud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõõt. R. Kiviti ilustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jänes Vemmsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Wilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3-6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omal jõul edasi. Karakteri kasvatusline
lugemine. Gizyk, Paul. v. Tõlkinud G.
E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Kääbus. Muinasjutt-brosheetr. J. Oro.
Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediid-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

**Ainukene korralikult iga nädal ilmuv rahvalik-teaduslik
ja ilukirjandusline pildiajakiri**

AGU

Tellimine 1924. a. peale

Ühe aastaga on ajakiri „AGU“ nii lahkelt vastuvõttu leidnud ja nii rohkesti lugejaid võitnud, et väljaandja osa-ühisus ja toime- tus endid kohustatud tunnevad olevat eel- oleval aastal veel suurema hoolega ajakirja huvitavuse ja sisu väärtuse tõstmise eest hoolitsema.

„AGU“ on esimesel aastal oma kaastöö- listeks võitnud suurema hulga tähtsamatest Eesti kirjanikkudest ja nooremaid ning vanemaid teadlasi. See on vaimliseks kind- lustuseks ajakirja „Ao“ väärtuse, mitme- kesisuse ja huvitavuse tõstmisel. See või- maldab meile ülesande eduka täitmise: kirjandust, teadust ja kunsti rahvalikul kujul rahva sekka lalali kanda.

„AGU“ toob 1924. a. iga numbriga värvitrukupildi Eesti või väljamaa täht- samate kunstnikkude maalist. Kuna kunstnik- kude pildid muidu kümned või sajad tu- handed maksavad, nende reproduksioonid aga eraldi ostes sajad margad, saavad „Ao“ lugejad neid ilma hinnata ja võivad nen- dega oma kodu kaunistada.

Peale selle toob „AO“ iga number hulga pilte kõigist tähtsamatest sündmustest. Iseäranis tahame eeloleval aastal sündmus- test ja tegelastest Eestis pilte tuua.

Igas numbris paar naljapilti.

Igas numbris toob „AGU“ ühe või kaks lühemat huvitavat juttu, algupärast või tõlget.

Igas numbris mitu rahvalik-teaduslist arusaadavalt ja huvitavalt kirjutatud luge- mist, mille juures seletavad pildid.

Igas numbris „Mõndasugust“, mille alla koondatud huvitavad uudised kõigilt tea- duse-aladelt ja igasugu huvitavad lühemad palad, mida keegi lugemata ei jäta.

Valitud nali ja naljapildid Euroopa parematest naljalehtedest.

Igas n-ris male-osakond.

Uuest aastast algas „AOS“ haruldaselt põnev romaan

„VIIMNE PÄEV“.

Suured katastroofid (sõjad, maavärisemi- sed, revolutsioonid j. m.) on juba ligi kümme aastat rahvaid põnevuses hoidnud ja ennus- tused ilma lõpu kohta lähevad ikka sageda- maks. Kuidas maailm hukka läheb ja mis- sugune meeletu inimkonda ja üksikuid inimesi viimse päeva eel valdab, seda kir- jeldatakse nimetatud romaanis haruldase tõsiduse, elavuse ja põnevusega.

„A O“ tellimise hind:

ühes kuus	120 mk.
kahe „	240 „
kolme „	360 „
kuue „	720 „
Üksik number	30 „

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk t. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukanpluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadr.: Tallinn „Agu“.

Väljaandja:

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus („Päevaleht“)